

Tillgängliga Texter?

En studie om social och pedagogisk tillgänglighet för personer med dyslexi i museers utställningstexter

Ellen Måsbäck

Examensarbete (30 högskolepoäng) i museologi för masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Björn Magnusson Staaf

År: 2016

© Ellen Måsbäck

Title

Accessible Texts? – A study of social and pedagogic accessibility for people with dyslexia within museums' exhibition texts

Abstract

This master's thesis focuses on the social and pedagogic accessibility in exhibition texts for people with dyslexia. It studies the social and pedagogic obstacles the exhibition texts pose for this group, and discusses how these affect the group's democratic opportunities to experience and appropriate cultural heritage.

The study shows that paragraphs, text length, sentence length, choice of words and text structuring are properties that affect the accessibility for people with dyslexia. Also, the individual's inherent interests and previous knowledge plays an important part as to how the texts are perceived in terms of accessibility. It concludes that individuals with dyslexia are prone to experience stress during their visits in exhibitions due to slower reading abilities, and that the intrinsic properties of the exhibition texts often pose problems for the group's possibility to understand and learn. It also concludes that the information that art exhibitions provide is formulated in a manner that creates a higher threshold to acquire the information by having longer sentences and longer words than historical exhibitions, creating greater difficulties in the learning experiences for people with dyslexia – much like this sentence does.

Keywords

Museologi, museum, tillgänglighet, utställning, text, utställningstext, dyslexi, exhibition, dyslexia, museology, accessibility

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	6
Vad är tillgänglighet?	7
Vad är dyslexi?	8
Syfte	9
Frågeställningar	9
Teori	10
Bourdieu	10
Symboliskt kapital	11
Kulturellt kapital	11
Socialt kapital	12
Fält	13
Hooper-Greenhill	14
Det modernistiska museet	14
Postmuseet	14
Systemisk funktionell grammatik	15
Forskningsläge	17
Svåra ord	17
Meningslängd	18
Paragrafer och textlängd	19
Flödet och den röda tråden	19
Skillnader mellan museer	20
Forskningsproblem	21
Etik	23
Material och urval	24
Museer	24
Utställningar och utställningsmanus	24
Hanna Ryggen	25
Vivian Maier	25
Women making history	26
Öga mot öga	27
Intervjupersoner	27
Exempeltexter	28
Metod	29
Läsbarhetsindex (LIX)	29
Kvalitativa intervjuer	30
Analys: LIX	32
Textmängd	32
Jämförelser av LIX-värden	33
Analys: Intervjuer	35
Presentation av intervjupersoner	35
Anna	35
Bruno	36
Cecilia	36
Disa	36
Erik	37
Frida	37
Gunilla	38

Hilda.....	38
Sammanställning.....	39
Inledande frågor.....	39
Brukar du läsa texterna i utställningarna eller inte?.....	39
Beskriv en typisk utställningstext så som du tänker dig den. Vad tycker du om texten som du precis har beskrivit?.....	40
Exempeltext 1 (Hanna Ryggen).....	41
Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?.....	41
Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?.....	41
Flödet och meningslängden.....	42
Kommentarer på styckeindelningen.....	43
Exempeltext 2 (Vivian Maier).....	43
Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?.....	43
Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?.....	44
Flödet och meningslängden.....	44
Kommentarer på styckeindelningen.....	45
Exempeltext 3 (Öga mot öga).....	45
Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?.....	45
Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?.....	46
Flödet och meningslängden.....	47
Kommentarer på styckeindelningen.....	47
Exempeltext 4 (Women making history).....	48
Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?.....	48
Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?.....	48
Flödet och meningslängden.....	49
Kommentarer på styckeindelningen.....	50
Avslutande frågor.....	50
En typisk utställningstext?.....	50
Lättast exempeltext?.....	51
Svårast exempeltext?.....	52
Bäst anpassad?.....	52
Vilken text skulle vara bäst i en utställning?.....	53
Resultatsammanfattning.....	54
Paragrafer.....	54
Flöde.....	55
Komplicerade ord.....	56
Meningslängden.....	57
Kvantitativa mätningar.....	57
Diskussion.....	59
Förkunskaper och doxa.....	59
Modernistiskt museum eller postmuseum?.....	60
Kulturellt och symboliskt kapital.....	60
Utställningskontexten.....	61
Demokratiarbetet på museer.....	62
Slutsatser.....	64
Avslutning.....	66
Litteratur.....	68
Bilaga.....	71

Inledning

I vårt samhälle är tillgänglighet till organisationer, verksamheter och platser en mycket viktig pelare för demokrati, eftersom tillgänglighet skapar likvärdiga möjligheter för alla människor oavsett förutsättningar. För kunskapsinstitutioner som museer är arbetet med tillgänglighet en förutsättning för att vem som helst ska kunna inhämta kunskap på lika villkor. Arbetet med tillgänglighet på museer kan således beskrivas som ett demokratiarbete, då samhällelig kunskapsförmedling är fundamentalt för vårt demokratiska system och museer liksom bibliotek och arkiv arbetar med dessa uppgifter (Höglund, 2000 s. 8; Tufvesson, 2014 s. 13).

För att full tillgänglighet ska nås får inte de pedagogiska, sociala eller fysiska hindren bli så påtagliga att vissa grupper exkluderas från att delta, lära sig eller utvecklas. Både i Sverige och internationellt läggs mycket fokus på den fysiska tillgängligheten, något som i Sverige bl.a. drivits på med hjälp av lagstiftning. Både *Plan- och byggnadslagen* och *Plan- och byggförordningen* sätter krav på att byggnader ska vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (SFS 2010:900 kap. 8 p. 1, 4, 7, 9; SFS 2011:338 kap. 3 p. 4, 18, 23). Ett mindre mått av uppmärksamhet har emellertid riktats mot personer med andra funktionsvariationer.

Detta återspeglas också på museer. Forskningen om tillgänglighet på museer illustrerar att utställningar är bättre anpassade för personer med en rörelsenedsättning än t.ex. för personer med en syn- eller hörselnedsättning (se Kusayama, 2005 ss. 877-879; Tokar, 2002 s. 6). Problemen med tillgängligheten ligger således inte primärt i den fysiska möjligheten att ta sig in och runt i utställningarna i samma utsträckning som förutsättningarna för att uppleva och ta till sig informationen i dem. Det senare handlar snarare om social och pedagogisk tillgänglighet. Således kan det sägas att det finns olika delar av tillgänglighet, där den fysiska endast utgör en, i museers tillgänglighets- och demokratiarbete.

I svensk lagstiftning har dock ett antal steg tagits mot att utöka tillgängligheten till andra områden än den fysiska. 2009 antogs en ny språklag som ger ett tydligt uppdrag till all offentlig verksamhet i vilken språket ska vara ”vårdat, enkelt och begripligt” (Språklag 2009:600 p. 11). Utöver denna lag har också ett tillägg gjorts till diskrimineringslagen 2015 i vilken bristande tillgänglighet också blivit en form av diskriminering:

... bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till de ekonomiska och praktiska

förutsättningarna, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt andra omständigheter av betydelse ...

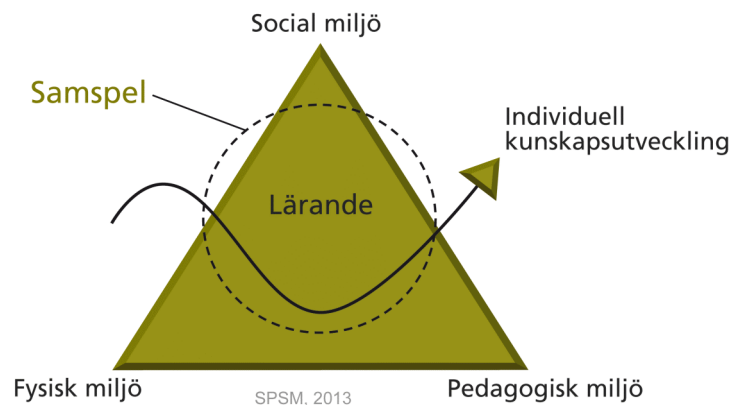
(Diskrimineringslagen 2008:567 kap. 1 p. 4)

Med dessa lagar som utgångspunkt kommer denna studie därför undersöka utställningstexter på offentliga museer i kombination med de behov som personer med funktionsnedsättningen dyslexi har. Detta då personer med dyslexi är en särskild besökargrupp på museer som har behov av att utställningstexterna är tillgängliga. Eftersom utställningstexter oftast ingår i det praktiska arbetet med att producera utställningar på museer idag, påverkar inte ett tillgänglighetsarbete med dessa texter inte heller de ekonomiska förutsättningarna i någon vidare utsträckning. Således behövs kunskap för att de båda lagarna ska kunna följas och tillgänglighet skapas för denna grupp.

Vad är tillgänglighet?

Tillgänglighet handlar om full delaktighet och inkludering, utifrån ekonomiska, politiska, kulturella, sociala och fysiska förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. I kortare ordalag kan det uttryckas som "... hur väl en organisation, verksamhet, lokal eller plats fungerar för personer med funktionsnedsättning" (Tufvesson, 2014 s. 13).

Som kunskapsinstitutioner delar musei- och skolvärlden både en del förutsättningar, möjligheter och utmaningar när det kommer till kunskapsförmedling. Av denna anledning har i denna uppsats Specialpedagogiska Skolmyndighetens modell för tillgänglighet använts (Tufvesson, 2014 ss. 13-14):

Modellen tar ett helhetsperspektiv på tillgängligt lärande och kan därför också användas för museers verksamheter eller utställningsproduktioner. Som modellen visar består de tre hörnstenarna av tre olika miljöer (pedagogisk, social och fysisk). När dessa tre miljöer samspekar utifrån besökarens behov och förutsättningar blir platsen och situationen tillgänglig så att lärande kan ske (Tufvesson, 2014 s. 14).

Det är således viktigt att miljön på museer är utformad på ett sådant sätt att den tillåter en besökare att ta sig in i utställningen, tillgodogöra sig det som förmedlas och

får besökaren att känna sig välkommen och accepterad i utställningen. Det handlar kort och gott om ett samspel där de fysiska, pedagogiska och sociala miljöerna är lika viktiga.

Vad är dyslexi?

Dyslexi är en funktionsnedsättning som är kopplad till brister i den fonologiska utvecklingen, dvs. förmågan att uppfatta de segment som bygger upp ord (fonem). Det blir därmed svårt för personer med dyslexi att bli medvetna om hur ord låter och knäcka den alfabetiska koden. De fonologiska bristerna ger svårigheter med att omedelbart känna igen skrivna ord, vilket gör att läsningen blir knagglig och stavningen osäker (Zetterqvist Nelson, 2003 ss. 8-9; Nationalencyklopedin, 2016; Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 15).

Det finns mycket som tyder på att dyslexi skulle vara ärftligt, och begreppet definierar därför en form av genetiskt betingade läs- och skrivsvårigheter. Dessa svårigheter är inte nödvändigtvis kopplade till kognitiva brister även om existerande forskning tyder på att personer med dyslexi använder hjärnan på ett annat sätt när de läser texter eller hanterar fonologiska problem. Exempelvis kan de dyslektiska problemen resultera i en nedsatt läsförståelse, vilket är kopplat till läsandet i sig och inte nödvändigtvis till en svårighet att ta till sig komplicerad information (Nationalencyklopedin, 2016; Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 15).

Att skapa texter som är lätta att läsa för dyslektiker kräver bland annat ord som är lätta att avkoda. De ska därmed inte vara långa eller innehålla konsonantgrupper (Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 15).

Syfte

Syftet med denna studie är tvådelat. Dels är målet att utifrån exempeltexter identifiera både de reella pedagogiska och sociala problem personer med dyslexi stöter på i mötet med utställningstexterna på museerna idag, och vad som påverkar tillgängligheten för gruppen. Studien syftar också till att undersöka hur tillgängliga utställningstexterna är i sin helhet utifrån kvantitativa mätetal, och till att undersöka om det finns eventuella skillnader mellan konst-, arkeologiska och historiska utställningar med hänseende till textkaraktär.

Hur väl museers utställningstexter fungerar för dyslektikers behov påverkar även dessa individers möjligheter till att utveckla både ett kulturellt och ett social kapital, något som i sin tur är kopplat till dessa individers kunskapsutveckling och identitetsskapande. Syftet är därför även att koppla resultaten från de ovan nämnda delstudierna, och den tidigare forskningen på området, till en större diskussion angående tillgänglighetens verkan för demokrati och jämlika möjligheter att tillägna sig kulturarvet.

Frågeställningar

- Vilka sociala och pedagogiska tillgänglighetsaspekter påverkar dyslektikers upplevelse av utställningstexter, och hur kan tillgängligheten förbättras?
- Vad säger utställningstexterna om museers arbete med tillgänglighet, finns det några utmärkande skillnader olika museer emellan och hur kan detta tolkas utifrån demokratiskt perspektiv?
- Vad ger dagens utställningstexter dyslektiker för möjligheter till att aktivt delta i och tillägna sig kulturarvet, och vad får det för konsekvenser för gruppen på en samhälls nivå?

Teori

... den pedagogiska kommunikationen [...] har till uppgift att lära ut koden till kulturinstitutionernas manifestationer (och [är] samtidigt den kod enligt vilken inlärande sker)...

(Bourdieu och Darbel, 1970 s. 94)

Tillgänglighet i utställningstexter är en maktfråga. Å ena sidan utgör utställningstexter i sig en central komponent i museets kommunikationsagenda, och å andra sidan kan museets kommunikation potentiellt utesluta specifika grupper i samhället från att tillägna sig informationen i utställningarna. När museer sätter sig i en auktoritär position gentemot sina besökare och ställer stora krav på besökarnas förkunskaper riskerar detta att göra utställningarna otillgängliga för de som t.ex. inte har "rätt" bildning eller koden till informationen (Bourdieu och Darbel, 1970; Ravelli, 2006 s. 3).

Teoretikerna som presenteras i detta avsnitt kan på olika sätt knytas till museers makt att antingen inkludera eller exkludera genom sin kommunikation. De begrepp som presenteras är menade att ge ett ramverk för att diskutera de förutsättningar som dyslektiker har och vilka behov som kan behöva fyllas.

Bourdieu

Som teoretiker har Bourdieu (1970, 1991) framförallt intresserat sig för maktstrukturer och dominansförhållanden i samhället. Hans sociologi bör främst ses som en kunskapsteori som behandlar den sociologiska kunskapens betingelser, möjligheter och gränser, snarare än samhället i sig (Broady, 1990 s. 12). Bourdieu har, tillsammans med Darbel, bland annat utnyttjat detta tankesätt för att kartlägga dominansförhållanden på konstmuseer, vilket gör hans teori intressant för denna studie (se Bourdieu & Darbel, 1970).

Fokus kommer i denna studie att ligga på de museala maktstrukturer som genom utställningstexten påverkar tillgängligheten för dyslektiker. Bourdieus begrepp blir därför intressanta för att undersöka på vilket sätt denna grupp förhindras från att tillägna sig det kulturella kapital som institutionen erbjuder genom sina texter, samt att diskutera vad detta får för konsekvenser för gruppen ur ett demokratiskt perspektiv. För uppsatsen kommer därmed ett antal av Bourdieus nyckelbegrepp att utnyttjas vilka presenteras här nedan.

Symboliskt kapital

Termen kapital motsvaras ungefär av värden, tillgångar och resurser, vilka antingen kan vara ekonomiska eller symboliska. Bourdieu har främst intresserat sig för det symboliska kapitalet, vilket utgör ett av grundbegreppen i Bourdieus sociologi. Enligt Broady (1990) är symboliskt kapital ”det som av sociala grupper igenkänns som värdefullt och som tillerkännes värde” (Broady, 1990 s. 171).

Det symboliska kapitalet som finns i ett samhälle är en företeelse som skapas av samhället, och existerar därför där objektiva strukturer och system av dispositioner samspelar. Bourdieu förutsätter här att resultatet av en persons sociala erfarenheter, kollektiva minnen, sätt att röra sig och tänka finns inristat i människors kroppar och sinnen. Detta utgör ett system av dispositioner (av Bourdieu benämnt *habitus*) vilket ”bestämmer hur människor handlar, tänker, uppfattar och värderar givna sociala sammanhang...” (Broady, 1990 s. 231).

Symboliskt kapital finns överallt, även inom mindre grupper. Exempelvis kan förmågan att diskutera det lokala fotbollslaget inom vissa grupper tilldelas en stor mängd symboliskt kapital. Bourdieu menar också att det är med ord, att kunna göra grundade uttalanden, som symbolisk makt erhålls. Att veta och kunna diskutera det lokala fotbollslaget ger dock inte nödvändigtvis någon social makt på ett samhälleligt plan. Den typen av symboliskt kapital som är erkänd på ett samhälleligt plan kallas istället för kulturellt kapital (Broady, 1990 ss. 172-173, 228).

Kulturellt kapital

Begreppet kulturellt kapital kan vara vilseledande då det inte ger en automatisk känsla för vilka områden denna typ av symboliskt kapital täcker. Det kallas därför ibland *bildningskapital* eller *informationskapital* istället, vilket ger en mer intuitiv känsla för begreppet. En lättare förklaring är att den som besitter ett kulturellt kapital anses vara kultiverad eller bildad av samhället i stort. Personen i fråga är ”välinformerad”. Det kulturella kapitalet i ett samhälle finns således lagrat i t.ex. examina från universitet, lagar och förordningar, titlar och institutioner och kan således förvärfvas (Broady, 1990 ss. 176-177).

Kulturellt kapital kan användas för att studera dominansförhållanden på ett samhälleligt plan inom områden som är kopplade till kultivering och bildning. Ett mer konkret exempel på detta är studien ”Museer och deras besökare” i vilken Bourdieu och Darbel konstaterar att den innehavande utbildningsnivån styr museibesökarnas tycke och smak för konst. Studien visar att ju högre utbildning besökare har desto mer sammanfaller deras smak med konstkritikernas definitioner av vad som erkänns som ”bra konst”. Inom detta kulturfält intar konstkritikernas omdömen en dominerande position i jämförelse med de vanliga besökarna som saknar detta kulturella kapital (Bourdieu & Darbel, 1970; Broady, 1990 ss. 172-177; Andersson, 2015 ss. 43-44, 51-52).

Kulturellt kapital kan också påstås vara kunskap som går utöver allmänbildningen eller ett samhälles kunskapskanon, förutsatt att kunskapen värdesätts av samhället i stort.

Man bör dessutom betänka att polariseringen mellan en kanonisk, stereotyp och, som Weber skulle uttrycka det "rutinmässig" kultur, och den verkliga kulturen befriad från skolundervisningens fjättrar, bara har en innebörd för en oändligt liten minoritet av kultiverade människor för vilka kulturen har blivit en andra natur, som företer alla tecken på naturbegåvning. Påpekas bör också att det först är med skolbildningen som bas som individen kan nå utöver den och fram till en mera personlig kultur.

(Bourdieu och Darbel, 1970 s. 91)

Detta citat kan både tolkas mellan områden (fält), men också inom ett och samma område. För att förklara är det t.ex. så att kunskaper om konst i vissa sammanhang förefaller värderas högre av samhället i stort än till exempel kunskaper om historia och arkeologi, men även kunskaper inom dessa enskilda ämnen värderas olika högt.

I en jämförelse mellan historia, arkeologi och konst finns det markanta skillnader i vilken mån kunskaper inom ämnena ger kulturellt kapital. Historia är ett väl etablerat ämne i skolan, vilket innebär att det finns förväntningar på att gemene man ska ha en viss mängd kunskap inom ämnet. Dessa kunskaper ger således inte kulturellt kapital eftersom de är "rutinmässiga". Att vara bildad innebär således att ha kunskap om sådant som inte alla andra har.

Konst och arkeologi är däremot inte väletablerade skolämnen och av denna anledning är kunskaper inom dessa områden desto ovanligare bland gemene man. Skillnaden mellan i vilken mån kunskaper inom dessa områden ger kulturellt kapital har därför enbart att göra med hur de värderas på ett samhälleligt plan. Det finns i vårt samhälle en offentlig diskussion angående konst som inte har någon motsvarighet i vare sig historia eller arkeologi. Det tydligaste exemplet på detta ur ett museiperspektiv är att konstutställningar recenserar medan historiska och arkeologiska utställningar inte gör det i samma utsträckning. Det finns således ett etablerat uppmärksammande av konst som resulterar i att kunskaper inom ämnet ger kulturellt kapital. Denna bild illustreras ytterligare av att Bourdieu fokuserat på bland annat konst i sina egna studier (se Bourdieu & Darbel, 1970).

Samtidigt som dessa skillnader existerar mellan olika kunskapsämnen finns det även en liknande hierarki inom dessa fält som går att koppla till hur sällsynt den tillägnade kunskapen är. Att inom konstfältet kunna prata om och diskutera några av de mer kända konstnärerna som t.ex. Picasso eller Dali ger kulturellt kapital, men inte i samma utsträckning som att kunna diskutera t.ex. Natalia Edemont och Bridget Riley eftersom det är färre som känner till dem.

Socialt kapital

Det sociala kapitalet utgörs av förbindelser mellan personer, och finns i de band som förenar individer med andra individer eller grupper. Det kan beskrivas som våra nätverk och t.ex. utgöras av släkt- eller vänskapsband (Broady, 1990 s. 179).

Socialt kapital skiljer sig en del från andra arter av kapital (så som kulturellt kapital) då det inte går att lagra i materiella tillgångar eller i institutioner eller examina. Det går därför inte heller att överföra helt och hållet från en kapitalart till en annan, och räknas inte heller som ett symboliskt kapital. För att förklara närmare så används socialt kapital av Bourdieu för att t.ex. undersöka varför en högt skattad examina inte

automatiskt resulterar i en framgångsrik yrkeskarriär. För att detta ska ske behövs ett socialt stöd som är kopplat till det sociala kapitalet. Det sociala kapitalet kan således underlätta möjligheten att tillägna sig andra typer av kapital (Broady, 1990 ss. 179-180).

Hur socialt kapital ackumuleras kommer att vara relevant för denna studie. Enligt Bourdieus teorier kräver detta mycket arbete som ibland görs genom ekonomiska eller tidsmässiga investeringar. Socialt kapital som begrepp kan användas för att göra andra arter av kapital mer begripliga och kommer här att användas för att komplettera diskussionen om kulturellt och symboliskt kapital (Broady, 1990 ss. 180-181).

Fält

En definition av begreppet fält är att det är ett konstruerat system av relationer mellan positioner, och att det existerar där en avgränsad grupp strider om sociala eller ekonomiska tillgångar. Positionerna kan innehas av institutioner eller specialiserade aktörer och definieras utifrån den interna relationen till andra positioner inom fältet. Inom universitetsfältet har t.ex. en professor en viss position jämfört med en student som har en annan. ”Ett fälts struktur skapas då av resultatet av ett tillstånd i styrkeförhållandet mellan aktörernas symboliska kapital eller mellan de positioner som är engagerade i kampen om växelkurserna och värdet av fältets kapitalarter” (Broady, 1990 ss. 270-271, 275; citat: Andersson, 2015 s. 57).

Fält kan även överlappas av andra fält, t.ex. överlappas museifältet av kulturfältet samtidigt som museifältet i sig innehåller delfält. Att undersöka ett fält innebär bland annat att studera detta konstruerade system av relationer, och att skilja på dominerande och dominerade positioner inom fältet (Broady, 1990 ss. 270-271, 275).

I ett fält finns också det som anses som självklart, s.k. *doxa*. Detta, menar Bourdieu, är det som är mest dolt inom ett fält eftersom alla aktörer inom fältet är överens om företeelsen. Det ifrågasätts aldrig (Bourdieu, 1991 ss. 96-97).

En viktig egenskap i ett fält är dess förmåga att innesluta det otänkbara, dvs. det man inte ens diskuterar. Där finns ortodoxi och heterodoxi, men där finns också doxa, dvs. allt som anses självklart, och i synnerhet de klassificeringssystem som bestämmer vad som är intressant och vad som är ointressant, det som ingen tycker är värt att tala om. Doxa är vad ingen tycker är värt att berätta, eftersom det inte finns någon *efterfrågan*.

(Bourdieu, 1991 s. 96)

Doxa är relevant för denna studie särskilt i kombination med Bourdieus underdelning av fält i produktionsfält och konsumentfält. Museifältet innehåller båda dessa fält, något som inte går att bortse från när utställningstexterna diskuteras. I denna undersökning kommer museifältet att studeras i brytningen mellan produktionsfältet och konsumentfältet, dvs. där museipersonalen (producenterna) möter museibesökarna (konsumenterna), och relationen mellan dessa. Det som av museipersonalen anses vara självklart (doxan) i utställningstexterna kan således bli uppenbart när intervjupersonerna får kommentera på dem. Målet med studien är således inte att utforska museifältet i detalj utan att, utifrån utställningstexternas tillgänglighet, studera dominansförhållanden som finns mellan producenterna och en specifik konsumentgrupp (Broady, 1990 ss. 274-275).

Hooper-Greenhill

Hooper-Greenhill (2000a, 2000b, 2007) utgår ifrån utbildningsteori i sina undersökningar av museer och deras pedagogiska strategier. Hon menar att museers pedagogiska arbete har förändrats under de senaste årtiondena och att vi nu befinner oss i ett paradigmskifte mellan olika utlärningsmodeller som hon anser vara starkt kopplade till olika typer av museer. För att bättre förstå och tolka forskningsresultaten kommer Hooper-Greenhills definitioner av det *modernistiska museet* och *postmuseet* att användas. Dessa illustrerar olika syn på lärande, besökarna och även utställningstexter, något som kompletterar Bourdieus teorier om dominansförhållanden. Begreppen kan ses som två ytterligheter på en skala, vilket är hur de tolkas här, och används för att lättare identifiera museernas eventuella hierarkiska inställning gentemot besökarna, och hur det påverkar tillgängligheten.

Det modernistiska museet

Då museer som företeelse uppstod under upplysningen är det föga förvånande att museer har ett nära band till framväxten av det moderna samhället. Det modernistiska museet har behandlats av flera olika författare, men i denna studie kommer Hooper-Greenhills definition att användas särskilt eftersom Hooper-Greenhill även beskriver det modernistiska museets kommunikationsmodell.

Det modernistiska museets kommunikativa mål är, enligt Hooper-Greenhill, att upplysa och utbilda genom att erbjuda information som besökarna kan absorbera. Den utlärningsmodell som det modernistiska museet använder är således en slags transmissionsmodell, i vilken museiojektet anses kunna tala för sig själva och besökarna ses som kärl som kan fyllas. Det är således en form av envägskommunikation som fokuserar på de tekniska, snarare än de sociala och kulturella, processerna och den förutsätter därför att kommunikationens innehåll anammas av mottagaren utan att den förändras. Personer anses absorbera externt stimuli, utan nyfikenhet eller kapacitet till förändring. Enligt denna modell är det också tydligt att det är utställningsproducenten och övrig museipersonal som har makten över texten (inte besökarna) och att de utgör en auktoritet (Hooper-Greenhill, 2000a ss. 13-18, Hooper-Greenhill, 2000b ss. 124-127, 132-133; Hooper-Greenhill, 2007 ss. 189-191).

Modellen kan verka förlegad, men Hooper-Greenhill menar att många (konst)museer fortfarande utnyttjar denna transmissionsmodell, vilket är orsaken till varför begreppet används i denna uppsats (Hooper-Greenhill, 2000a s. 17). Det kommer att användas för att diskutera vilka ansträngningar som har gjorts från museernas sida för att möta besökarna i deras förkunskaper, och således också utforska inneboende dominansförhållanden i kommunikationen.

Postmuseet

Med de samhällsförändringar som skett sedan museerna först uppstod fram till idag har kritik kommit att riktas mot museerna och deras värderingar. Det har bland annat rört de narrativ som museer har erbjudit sin publik, och tolkningar kopplade till dessa. Kritik har också riktats mot distinktionen mellan hög- och lågkultur som modernismen gör, samtidigt som synen på pedagogiken förändrats. Detta gör, menar Hooper-Greenhill, att utvecklingen går från det modernistiska museet mot

postmuseet, men att det ännu inte är helt säkert exakt vad postmuseet kommer att vara. Nedan kommer Hooper-Greenhills definition av postmuseet att förklaras närmare (Hooper-Greenhill, 2000a ss. 18-21; Hooper-Greenhill, 2000b s. 1).

Det finns, enligt Hooper-Greenhill, demokratiska och solidariska aspekter i postmuseet då flera identiteter och subjektiva sanningar kan rymmas i bruket av kulturen. Postmuseet strävar mot ett mer jämlikt och rättvist samhälle och kommer, enligt Hooper-Greenhill, att skapas genom "... en mer sofistikerad förståelse av de komplexa relationerna mellan kultur, kommunikation, lärande och identitet som kommer att stötta en ny inställning till museibesökarna..." (Hooper-Greenhill, 2007 s. 189). Detta indikerar en mindre auktoritär ställning från museets håll framför allt då museerna uppmuntras att föra en dialog med sina besökare, snarare än en monolog (Hooper-Greenhill, 2007 s. 189; Hooper-Greenhill, 2000b ss. 140-141, 152-153).

Själva kommunikationen på postmuseet har frångått transmissionsmodellen och förklarar istället kommunikation som kultur. I konsumtionen av kultur tas både deltagarnas differentierade agendor och de aktiva strategierna för att uppfatta och behandla informationen in i beräkningen. Fokus ligger på besökarna och deras sociala meningsskapande, och är en mycket bredare tolkning av kommunikationsprocessen än transmissionsmodellen. Här blir museipersonalens arbete att skapa upplevelser som bjuder in besökarna till att skapa mening genom att använda besökarnas förkunskaper och föredragna inlärningsmodeller (Hooper-Greenhill, 2000a s. 22; Hooper-Greenhill, 2000b ss. 138-140).

I sina egna studier fokuserar Hooper-Greenhill främst på vikten av att göra narrativen på museer inkluderande och mångfacetterade, vilket går att koppla till postmuseets utveckling och inställning till besökarna. I denna studie ligger fokus istället på besökarnas möjligheter att tillägna sig informationen i utställningarna, vilka också kan kopplas till den mer inkluderande syn som postmuseet representerar.

Systemisk funktionell grammatik

Denna studie är inte uttryckligen lingvistisk, men då den behandlar text och uppfattningen av denna behövs även ett lingvistiskt ramverk för att läsaren ska förstå de språkliga utgångspunkter som tas. Här kommer synen på språk att utgå ifrån den systemisk-funktionella grammatiken som har sitt ursprung i Hallidays språkteorier.

Enligt den funktionella grammatiken görs främst tre olika saker med språket: vi söker kontakt och förhåller oss till varandra, vi beskriver våra erfarenheter av världen runt omkring oss och vi ordnar informationen som förmedlas så att språket skapar samband mellan bitarna av information. Dessa handlingar är således metafunktioner i språket som även kan sägas vara interpersonella, ideationella och textuella. Att grammatiken är funktionell innebär således att språket har en förmåga att skapa betydelse i kommunikationen mellan människor. Grammatik blir därför ett ovanligt vitt begrepp som omfattar hur vi förhåller oss till varandra och hur vi skapar en meningsfull verklighet av våra intryck (Halliday, 2005 ss. 29-30; Holmberg & Karlsson, 2013 ss. 12, 17-18).

Den funktionella grammatiken pekar också utanför språket mot situationen i vilken kommunikationen sker. Kontexten blir därför enligt detta perspektiv ursprunget till samtlig språkanvändning, i vilken de externa faktorerna som påverkar betydelsen i kommunikationen tas i beaktning. Sådana faktorer kan enligt Halliday (1976, 2013) t.ex. vara publikens natur, mediet och syftet med kommunikationen (Holmberg & Karlsson, 2013 ss. 12, 17-19, Halliday, 1976 ss. 20-21).

Det är denna syn på språk och kommunikation som gör den funktionella grammatiken intressant för denna uppsats. Till att börja med kan lässituationen på museer sägas vara speciell, och innehålla unika utmaningar då utställningstexter uppstår i en specifik utställnings- eller museikontext. Modellen öppnar också för att det kan finnas kommunikativa skillnader mellan olika kategorier av museer då utställningskontexten kan variera mellan institutionerna. Exempelvis recenserar ofta konstutställningar av konstkritiker, medan historiska och arkeologiska utställningar sällan får denna uppmärksamhet.

Kontexten kan underdelas i tre delar: *relation*, *verksamhet* och *kommunikationssätt*. Relationen hänsyftar till den interpersonella kontexten dvs. relationen mellan textproducent och läsare genom texten. Det är således kopplat till de roller som tas under kommunikationen. Verksamheten kan kort förklaras vara det ämne som kommunikationen kretsar kring och utgör därmed också den ideationella kontexten. Kommunikationssättet är det sätt genom vilket kommunikationen sker. Det är så att säga den textuella kontexten. Exempelvis kan kommunikationen ske genom en monolog eller en dialog, genom tal eller genom text (Holmberg & Karlsson, 2013 s. 19).

Kontexten är det som ger upphov till betydelsen, vilket innebär att om någon av dessa delar: relation, verksamhet eller kommunikationssätt förändras så påverkar detta både kontexten och betydelsen (Holmberg & Karlsson, 2013 s. 20).

I den funktionella grammatiken skiljs betydelse från lexikogrammatik. Lexikogrammatisk kan definieras som en kombination av enskilda ord eller ordförråd (lexikon) i kombination med hur ord sätts samman i fraser och meningar (syntax) (Hellspong & Lendin, 1997 s. 67). Lexikogrammatiken kan således sägas realisera betydelsen, dvs. det är genom ord, fraser, meningar och hur dessa är uppbyggda som betydelsen blir uppenbar (Holmberg & Karlsson, 2013 s. 20). I denna studie finns det ingen anledning att göra denna åtskillnad mellan betydelse och lexikogrammatik då det är texter som kommer att studeras och texter framför betydelsen genom lexikogrammatiken.

Den funktionella grammatiken är sammanfattningsvis en bra språkmodell för denna uppsats då den lägger fokus på att kontexten för texten skapar olika förutsättningar för läsarna. Att kommunikation är situationsbunden och att kommunikatörerna, i det här fallet textproducenterna, kan ta olika roller gentemot besökarna kompletterar också Bourdieus och Hallidays teorier om institutioners utövande av makt. Den tar således även vara på hur institutionerna kan verka inkluderande eller exkluderande genom utställningstexterna.

Forskningsläge

Det finns en del forskning som har ägnats åt text på museer. Denna är oftast gjord i engelskspråkiga länder och det finns få studier gjorda på skandinaviska språk. Vikten av att utställningstexterna är tillgängliga för en versatil publik har konstaterats flera gånger, men också att det finns många utmaningar för att göra texterna lättlästa eller tillgängliga (se Ravelli, 1996 ss. 367-370, Ekarv, 1999 ss. 201-204).

En mer allmän utmaning är att det ofta uppstår slitningar mellan pedagoger och de forskningsorienterade kollegerna om hur tillgängliga eller vetenskapliga utställningstexterna bör vara. De professionella ambitionerna kan således bland annat påverka området då det finns farhågor för att mindre akademiska texter ska leda till att själva informationen förenklas, något som därmed skulle sänka prestige (Ravelli, 1996 s. 370; jfr Backman, 2006 ss. 22-23; Majewski & Bunch 1998 ss. 154-157). Forskningen om att tillgängliggöra texten har dock inte handlat om att fördumma informationen, utan att undvika de fallor som gör texten auktoritär eller mindre klar.

I detta kapitel presenteras den litteratur som bedömts vara relevant för uppsatsen. Fokus ligger på textens inneboende egenskaper (meningslängd, ordlängd m.m.) och inte på textens fysiska egenskaper (format, radavstånd eller textstorlek). Av denna anledning har stora delar av forskningen som behandlar utställningstexters fysiska tillgänglighet uteslutits. Ett gränsområde är text- och paragraflängd då dessa kan anses både ha fysiska och inneboende egenskaper i en text. I uppsatsen har dessa egenskaper bedömts som relevanta och därför tagits med i forskningsläget. Av avgränsningsskäl har inte samtliga inneboende egenskaper i utställningstexterna kunnat inkluderas i forskningen, av denna anledning läggs inget större fokus på tempus eller nominalisering.

Svåra ord

Inom museiforskningen har flera författare kommenterat på vikten av att välja orden i texten med omsorg, genom att t.ex. undvika jargong eller när dessa begrepp väl måste användas introducera och förklara orden (se t.ex. Ekarv, 1999 ss. 201-204; Ravelli, 2006 s. 61, Dean, 1994 ss. 117-118).

Språk och kommunikationsforskarna Kjeldsen och Jensen (2015) har i en studie undersökt den lingvistiska tillgängligheten i utställningstexter på tio danska museer. Studien visar att museerna verkar ha tagit de första stegen mot att producera mer tillgängliga texter, då försök att anpassa texterna efter besökarna gjorts i samtliga fall. Samtidigt visar Kjeldsen och Jensen att de flesta av texterna fortfarande är svåra att

läsa och förstå, något som forskarna särskilt kopplar till ordvalen i texterna (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 101-109).

Kjeldsen och Jensen utvecklar begreppet kring komplicerade ord i utställningstexter genom att lägga till två andra kategorier, utöver det redan etablerade jargong även; kanslispråk [*officialese*] och sammansättningar [*compounds*] för att analysera texterna. Jargong förklaras som de tekniska termer som används inom t.ex. museum, konst, historia, arkeologi. Kanslispråk motsvarar bland annat akademiskt, byråkratiskt och gammeldags språk, och sammansättningar har forskarna lagt till då de är unika i danska och andra skandinaviska språk (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 98, 104).

Enligt Kjeldsen och Jensen är det på ordnivån som de största problemen med tillgängligheten återfinns i utställningstexterna, och att det är i studiet av ordvalen skillnaderna mellan olika kategorier av museer blir som mest uppenbara. I utställningstexterna ser Kjeldsen och Jensen bland annat en stor mängd onödig jargong ex. *efterkrigs-kunst*, *monumentale*, *naturalism* etc. något som, enligt forskarna, förekommer oftare på konstmuseerna än i de kulturhistoriska utställningarna. Kjeldsen och Jensen menar däremot, i likhet med ovan nämnda författare, att det är nödvändigt att använda jargong för att besökarna ska kunna lära sig något av texten, men Kjeldsen och Jensen rekommenderar endast en jargong per stycke, samt att ordet förklaras.

Det förekommer även mycket kanslispråk i utställningstexterna, t.ex. *eufori*, *magtpolitisk*, *omsorgsinstitution*, något som författarna menar generellt sätt är onödigt då dessa ord inte är kopplade till kunskapen eller disciplinen som jargong är. Det figurerar även flera sammansättningar av ord som lika gärna kunde skrivas om t.ex. från "*ægteskabsindgåelse*" till "*blive gift*" (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 98-107).

Meningslängd

Ett flertal forskare har kommenterat på meningslängden i utställningstexter. Serrell (2015) menar att meningar som är längre än 30 ord gör det svårt för besökaren att följa med i texten. Rekommendationen är att hålla sig på en genomsnittlig meningslängd på tio ord (Serrell, 2015 s. 118). Även Ekarv (1999) har sett till att utnyttja korta meningar i sitt skrivande av utställningstexter efter den svenska modellen för lättläst (Ekarv, 1999 s. 202).

En uttalad regel är att undvika nominaliseringar (omvandling av verb eller adjektiv till substantiv) då dessa ofta bidrar till att förlänga meningarna och försämrar tillgängligheten i texten (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 98-100, 108). Ravelli (1996, 2006) menar å ena sidan att en överanvändning av nominalisering i utställningstexter knappast är önskvärd, men poängterar å andra sidan att regeln inte bör tas för bokstavligen då nominalisering kan vara en viktig resurs för att hålla fokus i texten (Ravelli, 2006 s. 61).

Utvecklingen verkar också vara positiv, menar Kjeldsen och Jensen, då de i sin studie visar på att meningarna i utställningstexterna både har blivit kortare och lättare jämfört med tidigare studier (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 98-100).

Paragrafer och textlängd

Av de författare som berört området om paragrafer och textlängd finns det ingen som förespråkar långa texter utan styckeindelningar.

Kjeldsen och Jensen menar att både användningen av paragrafer och längden på texterna har förbättrats de senaste åren. Främst gäller detta de kulturhistoriska museerna då tre av de fyra konstmuseer som Kjeldsen och Jensen undersökte visade sig producera exceptionellt långa texter på 300 till mer än 800 ord (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 99).

Serrell diskuterar särskilt introduktionstexter och menar att informationstät text med många idéer i samma paragraf varken är inbjudande eller lätt att läsa. Ett vanligt misstag, enligt henne, är att försöka passa in för många tankar i en paragraf, något som särskilt sker på museer när producenten tagit fram för mycket information som sedan ska passas in i en kort text. Själva poängen med paragrafer är, enligt Serrell att separera idéer och ge läsarna en kort paus mellan dessa eller en chans att betrakta föremålen som beskrivs. Det är också, enligt både Serrell och Dean (1994), positivt att ge paragrafer en undertitel då de berättar delar av historien och ger en introduktion till den kommande texten (Serrell, 2015 ss. 33-36, 118-119; Dean, 1994 s. 113).

Uppfattningarna om hur långa texterna bör vara skiljer sig åt mellan författarna. Enligt Serrell bör introduktionstexterna kortas ner till 50 ord, medan Dean menar att om texten är uppdelad i paragrafer är det acceptabelt att den är uppemot 200 ord. Paragraferna bör enligt Dean däremot inte vara längre än 75 ord. Serrell å sin sida vill se ännu kortare paragrafer: som mest 50 till 60 ord. Hennes argument för detta är att texter, när de sätts upp i en utställning, upplevs vara ännu längre än vad de är och när texterna *ser* för långa ut frustrerar, avskräcker och överväldigar det läsarna (Dean, 1994 s. 113; Serrell, 2015 ss. 34, 119).

Flödet och den röda tråden

Enhetlighet [*cohesion*] i texten är ett område som flera forskare kommenterat på. Enligt Kjeldsen och Jensen finns det fortfarande problem med enhetligheten i danska utställningstexter (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 99), och även Ekarv kommenterar att det är viktigt att skriva rättframt (Ekarv, 1999 s. 201-204).

Ravelli har studerat utställningstexter på museer med särskild hänsyn till flöde och enhetlighet i utställningstexter. Detta har gjorts utifrån Hallidays teorier. Fokus ligger således på betydelsen snarare än strukturer i texten, och texten ses som en kontextuell och meningsskapande resurs (Ravelli, 1996 ss. 374-375, Ravelli, 2006 ss. 5-6, 18).

Bland annat använder Ravelli begreppen *verksamhet* (ämne), *relation* (relationen mellan läsare och producent genom texten) och *kommunikationssätt* (kommunikationens natur). Ravelli studerar särskilt kommunikationssättet närmare och lägger fokus på den organisatoriska uppbyggnaden av texten (Ravelli, 1996 ss. 374-375; Ravelli, 2006 ss. 8-9, 17-19).

Ravelli menar att en av de viktigaste punkterna i museernas kommunikation med besökarna är att den organisatoriska uppbyggnaden av texten bibehåller fokus och inte ”hoppas runt”. Det är särskilt viktigt i utställningstexter att texterna håller sig till sitt tema då besökarna inte kommer att spendera mycket tid åt att läsa texten fram och tillbaka för att förstå innebörden. Organiseringen av texten inkluderar sådant som titlar, undertitlar, genren, syftet med texten samt hur ny information introduceras inom en text eller en paragraf. Dessa faktorer måste, enligt Ravelli, samspela för att skapa mening. Ravelli poängterar vikten av att hålla sig till temat i texten då problem med flödet i en text ofta är kopplat till på vilket sätt ny information introduceras i förhållande till temat. Om organisationen i texten misslyckas och ”bryter ihop” är det, enligt Ravelli, mycket möjligt att besökarna tolkar problemen med texten som sina egna och blir frustrerade på museiupplevelsen, eller sig själva (Ravelli, 1996 ss. 377-378; Ravelli, 2006 ss.16-19, 30-44, 47).

Skillnader mellan museer

Som redan nämnts ovan finns det vissa skillnader mellan olika kategorier av museer när det kommer till utformningen av utställningstexter. Här nedan kommer de skillnader som återfunnits i litteraturen att presenteras.

Kjeldsen och Jensen visar i sin forskning på vissa skillnader mellan konstmuseer och kulturhistoriska museer när det kommer till tillgänglighet i text. Deras forskning visar att konstmuseer generellt sätt producerar mer svårtillgänglig text. Texterna är längre och svårare ord används mer frekvent. Undantaget som forskarna funnit till denna regel är när de kulturhistoriska museerna producerar utställningar som handlar om discipliner som traditionellt är kopplat till dem, särskilt när museum för medeltidsarkeologi skriver om utgrävningar. Då återfinns bland annat en större användning av jargong och kanslispråk (Kjeldsen & Jensen, 2015 ss. 99, 103, 107).

Skeaters (2002) menar i likhet med Kjeldsen och Jensen att arkeologiska museer traditionellt sett har skapat mer auktoritära och otillgängliga texter. Personalen tog inte hänsyn till besökarnas förkunskapsnivåer och texterna innehöll för många specialisttermer vilket, enligt Skeaters, kan sägas vara ett sätt som producenterna utövat intellektuell makt över besökarna. Texterna användes ofta endast för att beskriva och klassificera föremålen, något som senare kommit att kritiseras (Skeaters, 2002 ss. 209-211).

Utöver dessa ovan nämnda studier handlar forskningen främst om konstmuseer, och den småskaliga mängd text i utställningarna som fortfarande veckor vara normen. Detta kommenteras redan av Bourdieu och Darbel som menar att den reella möjligheten att ta till sig det som erbjuds på konstmuseerna är något som är få förunnat. De lägger stor vikt vid utbildning och förkunskaper eftersom dessa egenskaper är viktiga för att förstå de budskap som finns i konsten (Bourdieu och Darbel, 1970 ss. 73-76, 84). Detta överrensstämmer även med Hooper-Greenhills tolkning av konstmuseer. Hooper-Greenhill menar att många konstmuseer idag är mer modernistiska och fortfarande använder en transmissionsmodell, i vilken föremålen i större utsträckning förväntas tala för sig själva (Hooper-Greenhill, 2000a s. 17).

Sjörén (2010) visar också på en liknande situation för konstmuseer i Sverige. I Sverige används, enligt Sjörén, ofta utställningsmodellen *vita kuben*, vilken har sitt ursprung i modernismen. Den vita kuben innebär vita väggar, få informationsskyltar och ibland även vitt tak och vitt golv. ”Konventionen har blivit att informationen om verken inte hör hemma på väggarna eftersom det då kan störa och ta över upplevelsen från verkens visuella intryck” (Sjörén, 2010 s. 4). Sjörén menar inte att denna modell nödvändigtvis behöver vara felaktig, men att det gör utställningarna elitistiska och exkluderande, eftersom få har möjlighet att tillgodogöra sig det som ställs ut. Hon menar att det rör sig om en balans mellan konstvetenskapliga beskrivningar och en förenkling av texten för att tillgängliggöra, samt att detta hänger ihop med vilka krav museerna ställer på sina besökares förkunskaper (Sjörén, 2010 ss. 4, 26, 34-36).

Forskningsproblem

Som exemplifierats ovan har ett antal forskare ägnat sig åt utställningstexter och hur dessa kan göras tillgängliga. Något som inte beforskats i nämnvärd grad är hur personer med dyslexi upplever utställningstexter eller hur utställningstexter bäst anpassas för denna grupp. Detta kan i viss mån förvåna då personer med dyslexi beräknas utgöra uppemot 5 procent av den svenska befolkningen. Att det främsta mediet för kunskapsförmedling på museer dessutom utgörs av text gör det angeläget att studera hur personer med någon form av läs- och skrivsvårighet upplever utställningstexter (Dammert, 2013 s. 91).

Bilden av att området är utforskat förstärks ytterligare av följande citat: ”För besökare med dyslexi behövs att texten har korta meningar och enkla ord. Verbal information t.ex. via audioguider är en fördel” (Svensson, 2000 s. 28). Citatet är den enda rekommendation som görs i boken *Museer för alla i Norden* angående hur museer kan undvika att exkludera denna grupp (Svensson, 2000 s. 23). Att dyslektikers behov på museer sammanfattas på två rader väcker frågan om huruvida det inte också finns andra saker som museer kan tänka på för att skapa tillgänglighet i sina utställningar för denna grupp.

Forskning på svenska utställningstexter utifrån ett tillgänglighetsperspektiv lyser också med sin frånvaro. Sjörén och Ekarv kommer in på ämnet men ingen större studie verkar ha gjorts på forskningsområdet, utan endast en artikel som fokuserar på skandinaviska språk har gått att hitta. Då det nya tillägget till diskrimineringslagen gör bristande tillgänglighet till en diskrimineringsgrund och den nya språklagen uppmanar myndigheter att skriva mer lättbegripligt, är det således relevant att börja undersöka hur olika grupper med en läsnedsättning upplever museitexter specifikt i Sverige.

Något som också blir uppenbart av den forskning som presenteras är att tillgänglighetsfrågan alltid cirkulerat runt pedagogisk tillgänglighet. Huruvida det finns sociala tillgänglighetsaspekter när besökarna möter text har forskningen endast snuddat vid. Att utveckla detta område, och särskilt utifrån det perspektiv som personer med dyslexi har, kan därför bidra till en bättre tillgänglighet på ett helhetsplan.

Det ska dock här även sägas att mer välanpassade texter inte enbart ökar tillgängligheten för dyslektiker utan även för andra grupper. Den större gruppen som dyslektiker även tillhör, personer med läs- och skrivsvårigheter, beräknas i Sverige uppgå till 25 procent av befolkningen (Dammert, 2013 s. 91). Forskningen som har presenterats i detta kapitel pekar också på att otillgängliga texter frustrerar besökare i allmänhet oavsett förutsättning eller behov. Som Lundberg och Reichenberg (2009) skriver: ”Det rakaste svaret på vem som behöver lättlästa texter är: Alla” (Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 15).

Etik

Framför allt när det kommer till intervjuerna behöver den etiska aspekten av urval, metod och genomförande diskuteras. Att prata om en diagnos eller ett handikapp, som det kallats tidigare, kan vara en känslig fråga och bör därför hanteras respektfullt.

Ett etiskt ställningstagande har varit att inte begära att deltagarna i studien ska bevisa att de har dyslexi. Ett göra ett sådant krav hade inneburit att deltagarna blivit tvungna att uppvisa eventuella dokumenterade utredningar där mycket privata uppgifter, behov och svårigheter med läsning och skrivning är nedtecknade. Detta har bedömts vara mycket känsliga uppgifter.

Istället har samtliga deltagare har uppgivit att de har dyslexi och tagits på sitt ord. En del har pratat om när de fick sin diagnos eller blev utredda medan andra har valt att inte gå in på detta. Inga närmare utredande frågor om hur de fick reda på att de hade dyslexi har ställts. Det finns således ingen garanti för att samtliga deltagare har funktionsnedsättningen, då att be deltagarna bevisa detta har bedömts vara för känsligt.

Det har också varit viktigt i denna uppsats att formulera intervjufrågorna på ett sådant sätt att de inte fokuserar för mycket på intervjupersonen utan på exempeltexterna och vad som är svårigheterna i dem. Även om dyslexi som diagnos är relativt accepterad och avstigmatiserad i vårt samhälle idag, vill jag här poängtera att det aldrig är helt okomplicerat att ha en diagnos, och att självförtroendet i läsning kan vara begränsat (jfr Zetterqvist Nelson, 2003 ss. 107-109, 138-139, 157-159). Att bli tillfrågad om sina egna ofullkomligheter kan väcka frustration och bör därför undvikas i direkta frågor. Istället har öppna frågor ställts där intervjupersonerna har fått berätta vad de upplevt.

Ett problem som uppstod redan under första intervjun var att jag ombad intervjupersonen att återberätta den lästa texten lite kortfattat, något som gjorde personen i fråga väldigt osäker. Frågan upplevdes som ett test, vilket den inte var menad att vara och därför togs denna fråga bort efter första intervjun.

En annan etisk fråga har varit hur studien ska förhålla sig till museerna och om dessa bör vara anonyma eller inte. Av denna anledning gjordes förfrågningar till samtliga museer som fick ge sitt godkännande till att museets och utställningens namn användes. Då samtliga har gett sitt godtyckande kommer både museer och utställningar att omnämnas. Den enda förevändningen har varit att utställningarna ska presenteras ordentligt, vilket kommer att göras under kapitlet för material och urval (s. 24). Godkännande har också getts för att publicera de partier från utställningarna som användes som läsexempel under intervjuerna i en bilaga i slutet av uppsatsen.

Material och urval

I denna studie utgörs materialet av både utställningstexter och intervjuer. Urvalsprocessen har varvats med analyser och därmed skett i flera steg. Först kontaktades museerna och utställningarna valdes, därefter kontaktades potentiella intervjupersoner och datum för intervjuer sattes. När samtliga utställningsmanus studerats och analyserats, gjordes ytterligare ett urval ur dessa för att generera de exempeltexter som lästes under intervjuerna av deltagarna.

Museer

Den existerande forskningen på utställningstexter utifrån ett tillgänglighetsperspektiv har främst gjorts på konstmuseer. Som nämnts i avsnittet om forskningsläget har dock en studie i Danmark nyligen visat att olika kategorier av museer producerar olika tillgängliga texter, vilket är relevant för denna studie. Här har därför valet gjorts att täcka in olika typer av museer och utställningar för att kunna diskutera hur dessa eventuella skillnader museer emellan påverkar dyslektikers möjligheter att tillägna sig informationen i utställningarna.

Museerna som valdes var Moderna museet, Dunkers kulturhus, Malmö museer och Trelleborgs museum. De valdes delvis eftersom de samtliga är kommunala eller, i Moderna museets fall, statliga och delvis eftersom samtliga ligger i västra Skåne. Som offentliga institutioner är det rimligt att anta att museerna delar en del förutsättningar för verksamheten som t.ex. kravet från språklagen som säger att språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat och enkelt. Då det geografiska läget möjligen kan påverka museerna utifrån de lokala demografiska mönstren, turismen i området m.m. fattades beslutet att studera museer inom ett mindre avgränsat område.

Utställningar och utställningsmanus

En utställning per museum valdes för studien: två konstutställningar (Hanna Ryggen och Vivian Maier), en historisk utställning (Women making history) och en arkeologisk utställning (Öga mot öga). Dessa utställningar valdes då de antingen var helt eller relativt nyproducerade och gick att se under våren 2016. Tanken med att använda nyare utställningar har varit att försöka skapa en nutidsbild av hur texterna är på museum idag.

När de kompletta texterna (utställningsmanusen) togs från dessa utställningar uteslöts vissa bitar då dessa inte ansågs relevanta för undersökningen. Då fokus i denna uppsats ligger på tillgänglighet genom läsning är det således den flytande texten i

utställningarna som utgör materialet. Exempelvis har inte den information som endast nämner en tavlas namn, material och året den producerades använts i denna studie. Med flytande text menas här således den information i utställningarna som i hela meningar beskriver och förklarar det som besökarna möts av i utställningen.

För att läsaren ska få en möjlighet att skaffa sig en bestående uppfattning av dessa utställningar presenteras de mer ingående här nedan.

Hanna Ryggen

Konstutställningen Hanna Ryggen visades på Moderna museet i Malmö mellan oktober 2015 och mars 2016 (Moderna Museet, 2016). Utställningen var således tillfällig och visade stora vävar som var tillverkade av konstnären Hanna Ryggen. Föremålen rymdes i tre rum vilka kunde besökas i olika ordning beroende från vilken ingång besökarna kom in igenom.

I utställningen fanns det förutom väggtexter även ett A4-häfte med information om varje verk. Detta häfte har också tagits med som material till studien då det legat inuti utställningen som ett tydligt komplement för besökarnas upplevelse.

Bild av: Ellen Måsbäck

Vivian Maier

Fotografiutställningen Vivian Maier visades på Dunkers kulturhus mellan februari och maj 2016 (Dunkers Kulturhus, 2016). Utställningen var lagd i ett stort rum och visade fotografier och filmklipp som fotografen Vivian Maier tagit under sin levnad.

Utställningen var inte egenproducerad av museipersonalen på Dunkers kulturhus, utan hade köpts in för utställning under dessa månader. Texten i utställningen var således inte skriven av kulturhusets personal utan utgjordes främst av översättningen av den originaltext som tillhörde utställningen. När texten översattes gjordes dock ett antal smärre ändringar för att anpassa utställningen efter den svenska publiken.

Bild av: Ellen Måsbäck

Women making history

Utställningen är ett nytt tillägg på Teknikens och Sjöfartens hus i Malmö och skildrar 100 år av invandrarkvinnors historia i staden. Basutställningen stod färdig 2014 och ligger till skillnad från de andra utställningarna inuti en annan utställning. Women making history är därför uppsatt på tre väggar som kan sägas forma tre ”rum”. I likhet med fotoutställningen Vivian Maier består Women making history främst av fotografier och text.

Bild av: Ellen Måsbäck

Öga mot öga

Den arkeologiska utställningen Öga mot öga går från järnåldern och fortsätter bakåt i tiden så långt som det funnits människor på Söderslätt (fr.o.m. ca 7000 år sedan). Den hade premiär under hösten 2014 och är indelad i tre rum. Utställningen är tänkt att kunna fungera både för vuxna och barn, särskilt den senare delen som handlar om stenåldern (Trelleborgs Kommun, 2016).

Bild av: Ellen Måsbäck

Intervjupersoner

Totalt åtta personer deltog i intervjustudien och intervjupersonerna valdes först och främst efter kriteriet att de hade dyslexi. Fyra av deltagarna nåddes via Dyslexiförbundet FMLS Skåne, och de övriga fyra deltagarna kontaktade jag antingen direkt (vänner eller bekanta), eller rekommenderades via vänner till mig.

Målet med valet av intervjupersoner har varit att skapa en heterogen grupp med olika åldrar och utbildningsnivå för att få en bra spridning i materialet. Detta är också anledningen till varför så många som åtta personer intervjuats (jfr Trost, 2012 s. 141). Det har också varit viktigt att deltagarna har varit villiga att diskutera de behov och svårigheter som dyslexi innebär för dem.

Spridningen kunde dock ha varit bredare då sex av åtta personer studerat vid universitet, och många av dem uppgivit att de är konst eller fotointresserade. En eventuell problematik med att använda vänner och bekanta som intervjupersoner har också övervägts. Då intervjuupplägget främst varit att diskutera exempeltexter har dock bedömningen gjorts att närheten mellan vissa av intervjupersonerna och intervjuare inte påverkar resultatet i någon nämnvärd utsträckning.

Exempeltexter

Urvalet av de texter som intervjupersonerna fick läsa (exempeltexterna) gjordes först efter det att analysen av de kompletta utställningsmanusen var klara. När urvalet till exempeltexterna väl gjordes var målet att både i största möjliga mån behålla de kvantitativa LIX-värden som de kompletta utställningsmanusen visade, samt att testa några av de val som personalen gjort i texten (för förklaring av begreppet LIX se nedan s. 29). Exempelvis fanns det många citat i *Women making history*, både nutida och utdrag från tidigt 1900-tal, vilket därmed var viktigt att ta hänsyn till. I Vivian Maier fanns det endast tre olika texter. För att skapa ett utdrag som kunde representera de kvantitativa värdena slogs därmed olika paragrafer från utställningens tre olika texter ihop till en exempeltext. Urvalet blev därför i detta fall, till skillnad från de andra exempeltexterna, utklipp ur längre originaltexter, oftast en paragraf utav flera.

Resultatet av urvalet blev fyra olika texter med olika egenskaper i form av paragrafer, meningslängder och terminologi (se bilaga). Poängen med detta var att skapa en möjlighet att studera vilka av dessa egenskaper som underlättade eller störde testgruppens läsning. I övrigt har därför exempeltexterna efter största möjlighet gjorts ungefär lika långa (mellan 230 och 250 ord), för att detta inte ska ha någon större påverkan på resultaten.

Teman i de olika exempeltexterna skiljer sig givetvis åt, men exempeltexterna sattes också ihop i ett försök att skapa någon form av enhetlighet texterna emellan. Texterna kretsar därför i någon mån kring kvinnor och deras historia. I den arkeologiska utställningen *Öga mot öga* är detta minst markant, men tanken har varit att försöka skapa någon form av gemensam nämnare.

Metod

För att rama in både läsbarheten av texter i dagens utställningar och dyslektikers uppfattning av dessa krävs ett flertal metoder. Genom att använda både kvantitativa och kvalitativa tillvägagångssätt, s.k. metodtriangulering, är det lättare att ge en återspeglning av museitexternas roll som pedagogiskt medium. Då detta område inom museologin ännu är relativt outforskat ger det en bättre möjlighet att både ta fram tillförlitliga resultat och konkretisera olika problemområden för framtida studier. I denna studie planeras således två olika metoder att utnyttjas: *läsbarhetsindex (LIX)* och *kvalitativa intervjuer*.

Läsbarhetsindex (LIX)

För att ta reda på hur svårlästa museitexter är på en mer generell nivå finns det goda anledningar att undersöka museitexter rent kvantitativt. För att kunna analysera hur utställningstexterna uppfattas av personer med dyslexi och texternas faktiska lässvårighet, är det nödvändigt att i det här fallet skapa en referensram genom kvantitativa mätetal. Tanken är att studera och jämföra fyra kompletta utställningsmanus från två olika konstmuseer och två olika kulturhistoriska museer, vilket kommer att göras med hjälp av läsbarhetsindex.

I Sverige är den mest kända läsbarhetsformeln LIX. Formeln konstruerades av Carl-Hugo Björnsson 1968 och utgörs av förekomsten av långa ord mätt i procent och den genomsnittliga meningenslängden mätt i ord (Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 39).

$$LIX = O / MI + (Lo \times 100) / O$$

O = Ord i texten (antal)

MI = Meningslängd

Lo = Långa ord (längre än sex bokstäver)

Formeln har fått detta utseende då Björnsson konstaterat att andelen långa ord och meningenslängden var avgörande för hur svårläst en text är. Resultatet passas sedan in efter följande indelning:

< 30	Mycket lättläst, barnböcker
30-40	Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar
40-50	Medelsvår, normal tidningstext
50-60	Svår, normalt värde för officiella texter
> 60	Mycket svår, byråkratsvenska

(Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 42)

Formeln i sig har dock fått kritik då det finns flera företeelser i text som formeln inte tar hänsyn till. Det finns t.ex. många korta ord som är ovanliga, som därmed inte ger utslag i LIX. Ett annat exempel är verb i dåtid då de vanligtvis är längre än verb i presens (ex. prata/pratade). Detta innebär att texter i dåtid ger ett högre LIX-värde än texter i presens (Lundberg & Reichenberg, 2009 ss. 39-40).

Kritiken är förstås korrekt, och att enbart titta på en text utifrån LIX kan bara ge en ungefärlig uppskattning om hur komplicerad texten är. Detta då långa ord och meningar endast i genomsnitt är svårare att läsa (Lundberg & Reichenberg, 2009 s. 40). Av denna anledning har metoden här också kombinerats med andra, för att få en bättre uppfattning av exempeltexternas läsbarhet. När endast LIX används för att indikera hur svårlästa texter är, görs det med stöd av forskningsläget för att diskutera en mer allmän situation museer emellan. Som en första uppskattning är LIX ett bra verktyg, som också gör studien jämförbar med andra.

Kvalitativa intervjuer

Genom den kvantitativa textanalysen kan ett ungefärligt värde på hur svårlästa olika utställningstexter är tas fram. För att binda ihop resultaten av den kvantitativa textanalysen behövs en mer djupgående metod genom vilken personer med dyslexi får reflektera fritt över, samt diskutera, faktiska utställningstexter. Således kan en djupare förståelse för tillgängligheten nås genom en triangulering med kvalitativa halvstrukturerade intervjuer. Betydelsen av halvstrukturerade intervjuer är här samma som Trosts (2010) dvs. att ämnet (tillgänglighet i utställningstexter) är bestämt, men att frågorna är öppna och inte innehåller någon form av redan på förhand bestämda svarsalternativ (Trost, 2010 s. 42).

Kvalitativa halvstrukturerade intervjuer är en bra metod som komplement till LIX-analysen, då frågorna och följderna av dessa kan anpassas efter situationen. Dessutom ger intervjumetoden utrymme för aspekter av de intervjuades kunskaper som författaren inte har kunskap om (Trost, 2010 s. 39). Således kan sådant som inte framkommer genom en kvantitativ textanalys eller genom strukturerade enkäter komma att bli uppenbara genom intervjuer. Av denna anledning är det viktigt ta till vara på deltagarnas personliga erfarenheter och deras upplevelser av exempeltexter från befintliga utställningar. Fördelen med att använda exempeltexter är att dessa både fungerar som konversationsstartare och hjälper till att undvika s.k. hypotetiska frågor (se Trost, 2010 ss. 98-99).

En viktig utgångspunkt i detta metodval är antagandet att människor ger olika svar vid olika tillfällen och i olika situationer. Intervjuer är därmed inte objektiva i den mening att informationen i den går att mäta (Trost, 2012 s. 132). Det var således viktigt att skapa en så bra och bekväm stämning som möjligt i ett försök att skapa liknande intervjusituationer för deltagarna. Intervjuerna genomfördes därför på en plats som deltagarna själva valde och kände sig bekväma i. Under själva genomförandet spelades konversationerna in både för att allt fokus skulle kunna läggas på konversationen, samt för att med säkerhet få med all information. Intervjuerna transkriberades därefter och analyserades sedan för hand.

Analys: LIX

För att skapa ett så trovärdigt resultat som möjligt i genomförandet av de kvantitativa undersökningarna, har det funnits anledning att gå igenom utställningstexterna och ta bort vissa företeelser i dem. Exempelvis har upphovsrättsuppgifter under bilder, titlar, förkortningar och kolontecken setts över för att den flytande texten skulle kunna studeras.

LIX är ett något oflexibelt redskap då det inte automatiskt förstår hur en utställningstext är uppbyggd, eller att en punkt i en förkortning inte innebär att meningen tar slut. En titel räknar LIX-formeln t.ex. automatiskt in i den kommande meningen under titeln eftersom det inte finns någon punkt. Detta innebär att antalet ord i flera meningar förlängs. Att lösa problemet genom att punktera titlarna är inte heller önskvärt eftersom det då skapas många meningar på en längd av ca en till tre ord, vilket då också påverkar resultatet. Därför har titlarna i utställningstexterna generellt sett tagits bort. Undantag har gjorts när titeln är ett direkt citat eller när titlarna utgjort början på en mening i den följande paragrafen under.

Att upphovsrättsuppgifter tagits bort har också att göra med att de innehöll många punkteringar (t.ex. 1991. Thomas Löfqvist / Bilder i Syd.). Särskilt i utställningen Women making history fanns det många sådana uppgifter som ledde till att resultatet blev ett lägre LIX-värde. Det har inte alltid varit självklart var gränsen går för vad som är den här typen uppgifter, och vad som tillhör den flytande beskrivande texten, men de har i de flesta fall tagits bort särskilt när ettordsmeningar skapats.

Textmängd

Det visade sig vara stor skillnad mellan de olika utställningarna när det kom till hur mycket flytande text som inkorporerats i dem. För att illustrera hur utställningarna skiljer sig åt från varandra i den här aspekten har nedanstående tabell skapats:

Tabell 1

Mätning/Utställning	Hanna Ryggen	Vivian Maier	Öga mot Öga	Women making ...
Totalt antal ord	(815) 2754	652	4870	3238
Utställningsyta (kvm)	325	640	150	81
Ord/kvm	(2,5) 8,5	1,0	32,5	40,0

Som tabellen visar skiljer sig de olika utställningarna åt ganska markant i både mängden text och utställningsytan som den passats in i. Både den historiska och den arkeologiska utställningen innehåller fler ord än de båda konstutställningarna både antalsmässigt och i förhållande till yta. Både Öga mot öga och Women making

history sticker ut som mycket texttäta utställningar jämfört med de båda konstutställningarna. Vivian Maier sticker ut åt andra hållet då den innehåller markant mycket mindre andel text än någon av de andra utställningarna.

Hanna Ryggen innehåller i ungefärliga mått mätt samma mängd ord som Women making history om det A4-häfte som finns i utställningen tas med i beräkningen. Mäts endast texten som sitter på väggarna ligger utställningen Hanna Ryggen istället mycket nära Vivian Maier med sina 815 ord. Jämförs dock även ytan i utställningen i förhållande till texten blir skillnaden mellan Women making history och Hanna Ryggen desto tydligare. Det kan alltså konstateras att konstutställningarna är mycket mindre texttäta än den arkeologiska och den kulturhistoriska utställningen, oavsett om A4-häftet i Hanna Ryggen räknas med eller inte.

Jämförelser av LIX-värden

De kvantitativa mätningarna av de olika utställningsmanusen visade på relativt stora skillnader dem emellan.

Tabell 2

Mätning/Utställning	Hanna Ryggen	Vivian Maier	Öga mot Öga	Women making ...
LIX-värde	41	43	31	38
Långa ord (%)	25	29	22	27

LIX-värdena tyder i tabellen på att konstutställningarna är svårare än både den historiska och framförallt den arkeologiska utställningen Öga mot öga som har ett mycket lågt LIX-värde. Det är dock ingen av texterna som i sin helhet ligger på en mycket svår nivå då båda konstutställningarna hamnar inom de medelsvåra värdena (40-50).

När det kommer till mängden långa ord i utställningarna ligger återigen Öga mot öga på absolut lägst nivå och Vivian Maier högst. Frekvensen långa ord är det enda området som inte tydligt indikerar att texterna i konstutställningarna skulle vara mer komplicerade än den historiska och arkeologiska utställningen. Detta då Women making history innehåller 27 procent långa ord jämfört med Hanna Ryggen som innehåller 25 procent.

Tabell 3

LIX i .../Utställning	Hanna Ryggen	Vivian Maier	Öga mot Öga	Women making ...
Rum 1	42	49	29	37
Rum 2	35	36	30	39
Rum 3	47	49	32	38
Mindre sektioner	27-70	36-49	17-39	28-46

I tabellen ovan har utställningarna brutits ner i mindre komponenter för att visa på skillnader i svårigheten i olika delar av utställningarna. Här har utställningstexterna bland annat delats in i och mätts utefter fysiska eller metaforiska rum i utställningarna. I Öga mot öga, Hanna Ryggen och Women making history fanns det tre olika delar i utställningen som utgjorde en enkel indelning. I Vivian Maier finns

det endast tre väggtexter som därmed metaforiskt fick utgöra dessa olika rum. De mindre sektionerna har efter bästa förmåga delats in efter vad som finns i en sektion eller på en vägg i utställningen.

I denna deltextanalys blir det tydligt att två av texterna i Vivian Maier och ett av rummen i Hanna Ryggen ligger på ett relativt högt LIX-värde, medan rummen i Öga mot Öga och Women making history ligger på en lägre och mer enhetlig nivå.

De mindre sektionerna visar på hur stor variation det är mellan olika partier i utställningen. I denna del sticker Hanna Ryggen ut då den svåraste sektionen ligger på en mycket avancerad nivå som räknas som byråkratsvenska, samtidigt som den lättaste hamnar inom spannet för mycket lättläst text.

Tabell 4

Mätning/Exempeltexter	Hanna Ryggen	Vivian Maier	Öga mot Öga	Women making ...
Antal ord (inkl. titlar)	247	230	251	239
Antal ord (exkl. titlar)	246	221	240	229
LIX-värde (exkl. titlar)	39	45	32	37
Långa ord (%) (exkl. titlar)	25	30	23	27

Som nämndes redan i kapitlet om material och urval (s. 24) konstruerades inte exempeltexterna förrän analysen av utställningarnas kompletta manus var gjord. Målet var att skapa en viss variation mellan exempeltexterna med hänsyn till paragrafer, termer och meningslängd, men att göra själva längden på texten så jämn som möjligt.

Utifrån de mätningar som gjordes ovan har Vivian Maier-utställningen rent kvantitativt blivit den svåraste av de fyra texterna med högst LIX-värde och störst andel långa ord. I motsatt ände har Öga mot öga hamnat med flest andel korta ord och lägst LIX-tal. Hanna Ryggen och Women making history har hamnat i mitten. Hanna Ryggen har generellt sett längre meningar medan Women making history procentuellt har fler långa ord.

Analys: Intervjuer

Här nedan följer analysen av intervjumaterialet från de totalt åtta intervjuer som gjordes under mars 2016. Totalt åtta personer med dyslexi intervjuades och intervjuerna tog mellan 42 min och 1 h 29 min. Två av deltagarna har också delgett att de har andra diagnoser (ADD eller ADHD) som påverkar deras läsförmåga eftersom det gör att de har svårare att hålla koncentrationen.

Presentation av intervjupersoner

Intervjupersonerna har här anonymiserats och tilldelats löpnamn i alfabetisk ordning efter tidpunkten de blev intervjuade. Fyra av deltagarna fick jag kontakt med genom Dyslexiförbundet FMLS i Skåne och de övriga personerna är antingen bekanta direkt till mig eller vänner till mina vänner. Samtliga av besökarna har någon gång varit på ett museum.

Anna

Anna är i 30-årsåldern och det var först när hon hade påbörjat sina studier vid universitetet som Anna blev utredd för dyslexi. Utöver dyslexi så har hon också ADHD, vilket innebär att hon behöver en tydlig struktur i texterna hon läser.

Annas dyslexi:

Anna stavar ganska bra, men har särskilt svårt med läsförståelsen, och uppskattar när texten är så rak och enkel som möjligt. Det händer att hon får gå tillbaka några sidor och läsa om för att komma ihåg vad det stod i texten. När Anna utreddes konstaterades det att hon låg på en niondeklassares nivå i läsförståelsen. Hon läser snabbt, men har ibland svårt att få alla bokstäverna rätt i svåra ord. Dessa ord; avancerade ord, ord som låter på ett sätt men stavas på ett annat och ord som har flera betydelser är särskilt svårt för Anna och komplicerar läsningen.

Anna som museibesökare:

Anna går mycket på museer när hon är utomlands och tycker om att gå på museer, men det händer inte så ofta när hon är hemma. Om konst har Anna inte jättemycket kunskap, däremot ligger historia och arkeologi närmare hennes intresse. Hon skulle gärna gå på konstupställningar, dock lite beroende på vem som är konstnären eller vilken epok som visas, och besöker även gärna historiska eller arkeologiska utställningar.

Bruno

Bruno är i 30-årsåldern och jobbar som tekniker. Under gymnasiet läste Bruno till elektriker, och han har inte studerat vidare efter det.

Brunos dyslexi:

Bruno har haft hjälp med svenska i skolan sedan tredje klass när han hamnade efter i läsningen. Det var dock först i vuxen ålder som han blev utredd för dyslexi. Bruno jobbar aktivt med att tvinga sig att läsa och skriva, vilket innebär att han har blivit bättre på det sen gymnasiet, men han har fortfarande svårt för att skriva på engelska. Det är viktigt för honom att ta den tiden han behöver när han läser så att han kan ta till sig informationen. Han blir också trött i huvudet av att läsa.

Bruno som museibesökare:

Bruno går på museum någon gång om året och tycker att det är roligt att gå dit med sina barn. Enligt Bruno själv har han ganska låga kunskaper om konst, men tycker om att fotografera och uppskattar att gå och se vad andra har presterat på utställningar. Hans kunskaper om historia och arkeologi är inte så stora, men han tycker att det är kul och intressant att gå och titta på utställningar om detta, även om han har svårt att ta till sig informationen så att den fastnar.

Cecilia

Cecilia är i övre 20-årsåldern år och beskriver sig själv som kreativ, teknisk och glad. Hon studerar på yrkeshögskolan.

Cecilias dyslexi:

Cecilia fick sin diagnos redan vid åtta års ålder. För Cecilia innebär dyslexin främst problem med stavningen. Under gymnasiet satte hennes lärare t.ex. inte betyg efter stavning på nationella proven. Att läsa tyst tycker inte Cecilia är särskilt svårt och hon tror själv att hon läser relativt snabbt när hon får läsa tyst för sig själv. Det är också viktigt för Cecilia att associera till det hon läser och att få en bild i huvudet under tiden.

Cecilia som museibesökare:

Cecilia uppskattar att hon går på museum runt tre gånger per år. Hon har studerat konsthistoria och är mycket intresserad av hur folk uttrycker sig i färg och form. Därmed menar Cecilia att hon förmodligen har mer kunskap om konst än gemene man, och de flesta utställningar som hon besöker är konstutställningar. Historia och arkeologi har hon inte lika djupa kunskaper om. Cecilia uppskattar att hon är bra på att komma ihåg historiska skeenden snarare än namn och årtal. Hon har flera vänner som har studerat arkeologi, vilket gör att hon misstänker att hon kan mer än hon tror.

Disa

Disa blev utredd för dyslexi för runt tio år sedan och har utöver dyslexi även koncentrationssvårigheter dvs. ADD. Hon är i 50-årsåldern och sjukpensionär.

Disas dyslexi:

Disa har haft det mycket svårt i skolan och menar att hon fick lära sig väldigt lite där. Hon lärde sig läsa mekaniskt, men utan att få några bra grunder, och brukar generellt

låta sin iPhone läsa upp texterna som hon vill läsa för henne. Ord som hon inte förstår i en text försvårar läsningen, då de kan bidra till att hon tappar sammanhanget. Ett felstavat ord kan också innebära stora problem eftersom hon läser bokstav för bokstav. Läsandet i sig tar mycket på krafterna och gör Disa väldigt trött.

Disa som museibesökare:

Disa går aldrig självmant på museum, detta har delvis att göra med att hon är sjukpensionär och att museibesöken kostar pengar. De tillfällen hon har varit på besök har varit med skolan. Hon skulle inte uppskatta att hon har några förkunskaper om konst, och skulle inte besöka en konstutställning självmant, men har varit på en kompis vernissage. Av konst, historia och arkeologi bedömer Disa att hon har störst intresse för historia, även om hon inte kan så mycket. Hon skulle dock inte självmant gå på vare sig en historisk eller en arkeologisk utställning.

Erik

Erik är i 50-årsåldern, och fotointresserad. Han har varit med i en fotoklubb i flera år och tycker det är roligt. Under gymnasiet gick Erik en el-teknisk linje och jobbar idag som elektriker.

Eriks dyslexi:

Eriks dyslexi innebär att det tar längre tid att läsa texter än för andra och ibland, särskilt på kvällen när han är trött, så läser han fel på orden. Ibland kan han även hänga upp sig på sche-ljud och olika stavningar av dessa, men tycker i allmänhet att läsningen funkar bra.

Erik som museibesökare:

Erik besöker museum oregelbundet, när det finns något som intresserar honom. Erik uppskattar att han har lite kunskap om konst, men att det beror på vad det är för konst. Han tycker sig förstå fotoutställningar lite bättre än andra konstutställningar, och har varit på sådana i Helsingborg och på Malmö Stadsbibliotek. Om historia och arkeologi anser han sig inte ha så stora förkunskaper, och menar att han inte har haft något intresse för det. När han är ute och reser skulle han dock kunna tänka sig att gå på arkeologiska eller historiska utställningar.

Frida

Frida är i 50-årsåldern och tycker sig vara en envis och vetgirig person. Hon är van vid att sätta mål och försöka nå dem. Enligt Frida själv så har hon gjort en klassresa genom att vidareutbilda sig och har flera universitetsutbildningar i bagaget.

Fridas dyslexi:

Särskrivning är ett ämne som Frida har särskilt svårt för. Hon missar ofta små ord och ändelser när hon skriver utan att märka det, och Frida menar att hon inte heller kan höra sina fel när hon får det uppläst. Läsningen går sakta, men eftersom Frida läser långsamt så kommer hon också ihåg vad det är hon har läst.

Frida som museibesökare:

Frida älskar museer men menar att det nog var tio år sedan hon senast var på en utställning. Detta för att hon inte tycker att museer byter ut sina utställningar särskilt

ofta. När det kommer till konst så tycker hon sig ha lite kunskap om mycket, men poängterar att hennes kille är fotointresserad. Hon skulle därmed själv aktivt besöka en konstutställning. Historia och arkeologi anser hon sig inte ha några kunskaper om, eftersom hon inte är intresserad av det. Hon skulle inte heller besöka utställningar om ämnena, men kan däremot tänka sig att besöka en utgrävning om hon får vara med och leta och pensla.

Gunilla

Gunilla är i 60-årsåldern och är lite intresserad av vävning. Hon gick på folkhögskola ett år innan hon utbildade sig på universitet.

Gunillas dyslexi:

Gunilla har haft svårt att stava på både engelska och svenska. Eftersom Gunilla har problem med stavningen fick hon hjälp med detta under skoltiden. När hon läser så läser Gunilla lite långsammare och ganska stakigt, men eftersom hon slipper läsa högt så menar hon att det inte märks.

Gunilla som museibesökare:

Gunilla brukar gå på museum fyra gånger om året, och det är främst Louisiana hon åker till. Hon är således en van konstutställningsbesökare och har haft planer på att åka till Dunkers Kulturhus för att titta på utställningen om Vivian Maier. Om historia och arkeologi tycker Gunilla inte sig ha så mycket förkunskaper, men hon tycker att det är ganska roligt att gå på utställningar med dessa teman. Historiska museet i Lund och Vasaskeppet är sådana utställningar som hon uppskattar.

Hilda

Hilda är i yngre 20-årsåldern och studerar till förskolelärare.

Hildas dyslexi:

Hilda använder hjälpmedel som extratid på hemtentor och ljudböcker ganska flitigt i sin vardag. Hon har fått hjälp hemifrån från en tidig ålder och klarar av att ta sig igenom facklitteratur och att skriva långa texter, det går dock långsammare än för andra. Läsningen blir särskilt svår när det är många avancerade ord. Hon har dock ett stort ordförråd.

Hilda som museibesökare:

Hilda uppskattar att hon går på museum runt två gånger om året. Det första hon gjorde när hon flyttade för att börja studera var att besöka två museer i staden. Sina konstkunskaper uppskattar Hilda som näst intill obefintliga. Hon har varit på konstutställningar med sin pappa, men inte tyckt att hon lärt sig så mycket av dem. Om hon kunde gå tillsammans med någon skulle hon dock gärna besöka en konstutställning. Hennes kunskaper om historia anser hon vara ganska stora. Detta då hon haft det i skolan och även återkopplar till det i sin nuvarande utbildning. Arkeologi vet hon inte särskilt mycket om, men hon skulle gärna besöka en utställning om ämnet.

Sammanställning

För att ge läsaren en överblick över intervjupersonernas egenskaper har ett antal av dessa sammanställts i tabellen nedan.

Tabell 5

Deltagare	Ålder	Dyslexisvårigheter	Intressen	Museivana
Anna	30-39	Läsförståelse, svåra ord	Historia och arkeologi	Sporadiskt, främst utomlands
Bruno	30-39	Svårt med läsning (särskilt på tid)	Foto	Någon gång om året
Cecilia	20-29	Problem med stavning	Konst	Ca 3 ggr per år
Disa	50-59	Svårt med läsning, svåra ord	Historia	Går inte på museum
Erik	50-59	Läser långsamt och ibland fel.	Foto	Oregelbundet (då och då)
Frida	50-59	Särskrivning, missar ändelser och små ord	Konst, (kille med fotointresse)	Oregelbundet
Gunilla	60-69	Problem med stavning, läser stakigt	Konst, vävning	Ca 4 ggr per år
Hilda	20-29	Läser långsamt, svåra ord	Historia	Ca 2 ggr per år

Inledande frågor

Brukar du läsa texterna i utställningarna eller inte?

De flesta av intervjupersonerna angav att de läste texterna i utställningar de gick på. Hur mycket eller vad de läste varierade dock från utställning till utställning. Flera angav att de vanligtvis sällar eller skummar, och att de läser det som intresserar dem: ”Jag halvläser nog [...] Ja, det är för jag orkar inte. Jag läser här och sen så ögnar man liksom lite grann, och sen så hoppar man ju...” (Gunilla). ”Ja, [jag läser] saker som jag tycker är riktigt, riktigt intressant” (Hilda). ”... jag försöker, men oftast så haltar det på att det är för mycket text, så jag kanske skummar lite grann. Är det något som jag verkligen försöker intressera mig för, så försöker jag traggla mig igenom det” (Bruno). ”... sen kan jag gå tillbaks och kolla mer om konstnären, just för att jag också är intresserad av konstnären... liksom dens liv” (Anna).

Det blev också tydligt att många av de intervjuade var väldigt självmedvetna i sitt läsande. Flera påpekade, eftersom de ofta besökte museer tillsammans med någon annan, att de hamnade efter i utställningen, något som både kunde leda till att de blev stressade eller hoppar över texter. ”Är det för långa texter hoppar man ju gärna över de man kan. Det tar för långt tid att stå där och läsa. Är man då med någon annan när man går, så hinner de ju gå [ett] helt kvarter innan man är färdig. Så då hoppar man hellre över det” (Erik).

”... när jag läser texter på museum, när det gäller ett föremål som jag ser i monter eller liknande, så läser jag mer noggrant än om jag till exempel hade läst en skönlitterär bok eller något sådant. Jag vill ju veta vad som ligger där. Jag vill ju inte missa någonting. Vilket då innebär att ofta så hamnar jag bakom alla andra. Det tar längre tid. Ibland hoppar jag över det, och oftast brukar jag ta en broschyr eller någonting i början av museet när man kommer in. Så att jag går och läser igenom den, och ibland så försöker jag fråga de andra jag är med, om jag går med någon annan, vad de har läst så att de kan berätta det för mig till exempel” (Cecilia).

Flera av de intervjuade beskrev också att de kunde uppleva att de stod i vägen för andra besökare i utställningen. ”Det tar ju tid för mig och läsa så att då samlas det ju folk bakom. [...] Då känner man sig väldigt mycket i vägen för att man tar längre tid än alla andra” (Hilda). ”Och så kommer det en massa folk och ställer sig runt en också, [och då] tycker man själv att man står i vägen, för att man har stått där så länge” (Bruno).

Frida och Disa sticker ut från de andra intervjudeltagarna då Frida berättade att hon läser allt i en utställning och Disa att hon inte läser något. Att Disa inte läste hade delvis att göra med att hon inte varit på museum så många gånger och att hon inte uppskattat besöken då hon var tvingad att gå genom skolan. Frida däremot påpekade att hon är vetgirig och att hon läser allt eftersom det står fakta i utställningstexterna.

Beskriv en typisk utställningstext så som du tänker dig den. Vad tycker du om texten som du precis har beskrivit?

Intervjupersonernas uppfattning av en generell museitext skiljde sig mycket åt, och flera påpekade att det berodde på vilken typ av utställning det rörde sig om. Flera av deltagarna kommenterade på sådant som de tyckte var mindre bra, och de negativa aspekterna som togs upp var att texter på museum generellt sätt kunde vara långa, innehålla mycket fakta eller svåra ord och vara svårlästa. ”Ofta är det en lång text. Vilket gör att det här att sälla informationen...” (Anna). ”Det är mycket fakta och det i sin tur kan vara svårt att läsa. [...] Ofta svåra ord och då tycker jag det är svårt. Man står och ljudar fram det, och så frågar frun, så får man inte läsa...” (Bruno). ”Min uppfattning är att det oftast kan vara ganska tråkigt. Det är bara liksom fakta på fakta, och om det är någon anekdot eller någonting, så kommer det oftast i slutet. Det jobbiga med det är ju att då är jag redan stressad” (Cecilia). ”Ja, en vanlig generell [text], som inte är för lång tycker jag är ju rätt bra faktiskt, men ibland kan de ju vara väldigt långa” (Erik). ”Jag tycker inte om när det är för mycket krångliga ord och så, utan det ska vara lätt-lätt, tycker jag” (Gunilla). ”Kompakt text, skulle jag väl börja med att säga. [Det är] svår text dessutom. Du måste ha en förståelse om vad det är du tittar på innan” (Hilda).

Det var inte lika många deltagare som kommenterade på utställningstexters positiva aspekter, men de som gjorde det utgick från sig själva och sina egna behov och erfarenheter. Frida var mycket positiv till utställningstexter för egen del och menade att: ”... i med att jag läser den som en galning, så är det ju jättebra för mig. Oftast är det kort koncis fakta, och det är det jag vill ha.” Gunilla kommenterade att på Louisiana var det inte för mycket text, och Bruno menade att texterna var lättare när de handlade om något som han var intresserad av.

Några av deltagarna gav också förslag på hur de tyckte att texten skulle vara. ”Den ska vara rätt så kortfattad, konkret inte så mycket utsvävningar [...] ju mer strukturerad texten är desto bättre. [...] ju kortare desto bättre, helt enkelt” (Anna). Hilda föreslog att man skulle kunna utforma texterna lite som det är på Nationalencyklopedins hemsida där det både finns en lätt, kortfattad text som innehåller alla grunder, och en avancerad text bredvid i vilken läsaren kan fördjupa sig. Då skulle sällningen underlättas och var och en skulle, enligt Hilda, kunna läsa det som den tycker är intressant. Disa påpekade också att det hade underlättat om man kunde få texterna upplästa i sin iPhone med dikteringsprogrammet, utan att först behöva ta en bild och själv se till att ordna så att den kan bli uppläst.

Exempeltext 1 (Hanna Ryggen)

Den första exempeltexten som intervjupersonerna fick läsa var ett utdrag från konstutställningen Hanna Ryggen. Under diskussionen ställdes frågor om deltagarnas personliga uppfattning av texten, om det fanns svåra ord eller termer, hur de upplevde meningslängd, lärbarhet och flöde. Var och en av intervjupersonerna gjorde sin egen tolkning av texten.

Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?

Huruvida texten var svår eller lätt fanns det ingen koncensus om i gruppen. Bruno, Cecilia och Disa upplevde texten som direkt svårläst. Anna, Gunilla och Hilda uttryckte att texten inte var väldigt komplicerad, men samtidigt inte heller lätt. De initiala intrycken till varför texten ansågs vara komplicerad var då den inte var målande eller saknade flyt, och att den innehöll svåra eller ovanliga ord.

Erik och Frida tyckte att texten var lätt. ”Den är väl ganska lätt denne texten. Den har inga så där jättesvåra ord i sig. Den har väl en väldigt enkel eller lätt svenska, kan man väl säga. Det är inte en massa tillkrånglade ord” (Erik). ”Jag tyckte den var rätt lätt, förutom vissa ord” (Frida).

Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?

Monumentala (Anna, Bruno, Frida, Gunilla, Hilda)

Ett begrepp som flera av deltagarna kommenterade på var ordet monumentala. Både Anna, Bruno, Frida, Gunilla och Hilda stördes av det ordet av en eller flera anledningar. För Bruno var ordet i sig svårt att förstå eller hitta en synonym till. Anna, Frida och Gunilla tyckte att det var långt och ovanligt, vilket försämrade förståelsen av meningen ordet stod i. ”Ryggens momentala [sic!] bildvävar är ofta direkt [sic!] reaktioner på händelser...’ Vad är det dom menar där? [...] Monumentala är ju liksom svårare att läsa än existentiella för det ordet känner jag ju igen” (Gunilla). ”... monumentala bildvävar var ofta direkta reaktioner på händelser och konflikter i världen.’ Jag fick börja om från början och så här; vad är det vi faktiskt pratar om, liksom” (Hilda). ”Jag blir störd, av att... som fjärde ord eller tredje ord... att ha ett sånt här konstigt långt ord, [pekar på ordet monumentala]” (Frida).

Summering (Cecilia, Disa)

Ett ord som tycks ha försvårat läsningen för Cecilia och Disa var summering. Disa kommenterade på att det inte var ett ord som används i vanligt tal, medan Cecilia hade svårigheter med att läsa själva meningen ordet stod i. ”Asså så fort jag började läsa den så stannade jag vid summering och sen bara, vänta lite nu. ’Konst är bara summering av...’ och sen så ja, jag fick läsa om det” (Cecilia). ”Alltså både det här med ’Konst är bara en summering av nått en har känt oerhört starkt.’ Bara den meningen, den fick jag läsa om ett par gånger. För att jag kände att den stämmer ju inte riktigt” (Disa).

”Ø” (Danska Ö) (Bruno, Frida, Erik)

Något som också verkar ha ställt till det i läsningen är de danska ö:n som använts för orden ”Ørlandet” och ”Drømmedød”. Både Frida och Bruno kommenterade aktivt på detta som att det störde dem i läsningen, och Erik läste ”Ørlandet” istället för Ørlandet, och gjorde associationer till staden Orlando i delstaten Florida.

Ryggen (Cecilia, Disa)

Att ordet ryggen i Hanna Ryggen är en homonym (dvs. ett ord som har flera betydelser) försvårade läsningen för Cecilia och Disa. Att efternamnet har samma stavning som den rygg som sitter på en människas baksida visade sig vara förvirrande för de båda deltagarna. ”... för det förstod jag inte att det var ett namn. Alltså hela det, och så att man börjar då med Hanna Ryggens... Det är ju klart. Det är väl namnet då, men jag tycker ändå det är väldigt svårt, eftersom det är ett namn som påminner om en rygg” (Disa). Cecilia tyckte i allmänhet att texten var trög att läsa och ansåg att efternamnet Ryggen bidrog till detta. Meningarna som började med ”Ryggen” blev svårare att läsa då det inte direkt var uppenbart om det var Hanna Ryggen eller en rygg som var subjektet i meningen. Formuleringen ”Ryggens händer formade ett kraftfullt motstånd...” störde också Cecilia i läsningen. Det hade enligt henne varit lättare om meningen hade börjat med ”Hanna Ryggens” eller bara ”Hannas”. Däremot påpekade hon att om det hade varit ett annat efternamn t.ex. Krebs så hade det inte stört henne. ”Det relaterar ju inte till nått annat än ett namn” (Cecilia).

Flödet och meningslängden

I frågan om vad intervjupersonerna tyckte om flödet var Erik, Frida och Hilda positiva. ”Ja, så flödet är väl ganska... ja, det låter lite gammelsvenska men jag tycker om det. Jag tycker det är ganska spännande liksom” (Hilda). ”Ja, flödet var rätt bra. Det kom ju som bit för bit ju. Så att det var rätt flöde. Det var inte så det hoppa fram och tillbaka. Som ibland kan man läsa en bit, så kommer nått annat, helt plötsligt är man tillbaka på samma grej. Det fortsatte liksom flyta hela vägen” (Erik).

Gunilla och Anna tyckte att det flöt på olika bra i olika partier och hade båda lättare för det andra stycket i texten. De hade båda liksom Bruno, Cecilia och Disa problem med att de hakade upp sig på olika ställen. ”Som sagt, jag hakar upp mig på vissa saker just för att det är svårt att urskilja vad [som] är det väsentliga” (Anna). ”Jag tycker det var ganska stakigt, om det är ett ord man kan använda” (Cecilia). ”Jag tycker inte där är något flöde” (Disa).

Det framgick tydligt i intervjuerna att texten var särskilt svår i början. ”Bara på det första stycket reagerade jag. Min generella första tanke är bara: Gud hur ska jag

kunna lära mig det här, eller hur ska jag kunna komma ihåg det här” (Cecilia). Att början var svår höll även Bruno, Anna och Gunilla med om. Anna och Gunilla menade också att även det tredje stycket var särskilt svårt, men att det andra stycket var lättare att ta till sig. ”Jag tyckte att den mellandelen, om beskrivningen om [...] den här studieresan då, den tyckte jag gick lättast” (Anna).

Flera av intervjupersonerna kände att det var svårt att svara på vad de tyckte om meningslängden. Några avstod från att diskutera det och flera angav att de inte reflekterade över meningslängd när de läste. ”Jag tror inte jag tänker på meningslängden, så mycket” (Gunilla). Cecilia var den enda som på eget bevåg kommenterade på meningslängden: ”... det är lite långa meningar, mycket komman” (Cecilia), men även Disa, reagerade när hon blev tillfrågad över hur långa hon tyckte att meningarna var. Erik och Disa tyckte att meningslängden var lagom anpassad för dem, även om Frida kommenterade: ”Ja, asså mig stör det inte för jag är en best på att skriva långa meningar och får sammanhanget ändå, men jag tror inte att många kan det.”

Kommentarer på styckeindelningen

Något som flera av intervjupersonerna valde att kommentera på utan att några specifika frågor riktades mot detta ämne var styckeindelningen. Både Erik och Hilda var positiva till styckeindelningen i texten och menade att uppdelningen i paragrafer styrkte texten. Cecilia upplevde däremot att texten var svår att skumma eller sålla i, något som även Anna kommenterade på. Anna tyckte dock att texten var ganska tydlig trots att den inte var särskilt lätt att sålla i.

Exempeltext 2 (Vivian Maier)

Den andra texten som intervjupersonerna fick läsa och kommentera på var ett utdrag från ytterligare en konstutställning namngiven Vivian Maier. Till skillnad från Hanna Ryggen så var texten klippt för att anpassa LIX-värdet efter det kompletta utställningsmanusets läsbarhetsvärde. Istället för två eller tre stycken under en och samma titel blev dessa istället nedkortade till en paragraf.

Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?

De flesta intervjupersonerna menade att den andra exempeltexten var lättare än den första. Anna, Bruno, Cecilia och Disa började med att kommentera på detta och menade att detta bland annat var för att texten var: mer strukturerad, indelad i kortare stycken, mer informativ och att orden i texten var lättare.

Under intervjun visade det sig att både Gunilla och Frida kände till personen Vivian Maier sedan tidigare. Båda två upplevde att texten var mer intressant än den om Hanna Ryggen.

Disa och Hilda var de som hade svårast för texten, men av två olika anledningar. Disa upplevde att texten var svår att läsa, men lättare än texten om Hanna Ryggen. Hilda tyckte att texten kändes riktad till personer som var intresserad av fotografi och film, något hon inte var. Det fanns därför flera fotografiska termer som hon inte förstod:

”... jag har inte en aning om vad en super 8-film är liksom, eller en 16-millimetersfilm. Det är inte jag liksom, men utöver det så går det ganska enkelt och läsa igenom det och följa liksom.”

Erik var den enda av de intervjuade som uttryckte att det var lite mycket text, och menade att den kanske hade kunnat dras ihop det lite.

Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?

De flesta intervjuade hade inte några problem med specifika ord eller termer i exempeltexten om Vivian Maier för egen del. Hilda hade dock svårt för de fotografiska termerna, något som även hämmade förståelsen av texten. Hon visste t.ex. inte vad *super 8-film* och *16-millimetersfilm* var, något som även flera av de andra intervjuade reflekterade över skulle kunna vara ett problem för andra: ”Super 8, jag vet ju att det är en filmtyp [för] en viss typ av kamera. Det kanske inte är alla som vet vad det är” (Bruno). ”Jag vet vad super 8 är, och 16-millimetersfilm, men tar du en ungdom idag, så tror jag aldrig de hade vetat vad super 8 är” (Frida).

Hilda hade, som nämnts ovan, inga större problem med att läsa själva texten, men menade att texten inte var riktad till henne:

Alltså svagheten är ju framför allt att [texten] förutsätter att du vet vad det handlar om. [...] Alltså det förutsätter att man har en idé om vem Vivian Maier är innan. Att du kan någonting om henne, och det kan inte jag ju. Det gäller inte bara dyslektiker, utan att det är en svaghet överlag med texten.

(Hilda)

Disa, som också hade problem med texten, hade svårt att peka ut några specifika ord som försvårade texten: ”Det händer liksom ingenting, utan på något sätt känns det precis som fortfarande nonsensord” (Disa).

Frida tyckte också att det hade varit bättre om de engelska uttrycken i texten hade översatts: ”...man ska inte använda *street* fotograf [sic], då ska det va översatt. För det är inte alla som kan engelska än idag” (Frida).

Flödet och meningslängden

Flödet i texten uppskattades av samtliga läsare utom Disa. De som tyckte att läsandet hade flutit på bra menade bland annat att det hade med styckeindelningen att göra.

Om man är på utställningen och det är såna här små skyltar [...] Det är en sån här text och sen går man till nästa ställe och sen är den en sån här liten text. Så tror jag det är ett ganska bra flöde, för att det gör att du inte behöver stå så länge på ett ställe och läsa en A4-sida, utan det är pyttelite, och sen så går man en bit till och så läser man lite där.

(Hilda)

Vissa av läsarna upplevde också att texten inte innehöll överflödiga information: ”Den är väldigt *to the point*, den har sållat bort ’onödiga information’ säger jag inom citationstecken. [...] men det känns ändå inte opersonligt, på något sätt” (Cecilia).

Disa upplevde som nämnts ovan inte något flyt i texten, och reflekterade över att detta kunde ha att göra med hennes läsförmåga. Ordet ”decennier” störde flytet för Frida. Hennes första reaktion var att Vivian Maier arbetat väldigt länge, men efter att ha tänkt efter kom Frida fram till att fyra decennier innebar 40 år. ”Jag reagerar när man skriver fyra decennier istället för 40 år. Du är kanske är 20 när du börjar [...] och så jobbar du till 60, och börjar du då 20 till 60 då har du ju 40 år, ja det är ju inget märkvärdigt med det, egentligen” (Frida). Frida reflekterade också över att det kanske var ovanligt på 50-talet, eftersom man skulle vara hemma och sköta man och barn.

Kommentarer på styckeindelningen

Styckeindelningen uppskattades av flera av de intervjuade. Bruno, Erik, Frida, Gunilla och Hilda gav positiv respons på den. ”Det känns som en bra sammanfattning i små stycken. Man får mycket information, ändå på ett trevligt formulerat sätt” (Bruno). ”... jag tycker det är bra för att det är korta stycken. Och då hinner du andas och tänka efter. Och det tycker jag är bra då, för då hinner du inte blir trött” (Gunilla).

Frida och Cecilia uppskattade särskilt kronologin, då det underlättade för att fort kunna förstå och ta till sig fakta. ”Och sen den sista biten också med kronologin, vilket jag älskar personligen, för att det blir som en sammanfattning av saker och ting som jag har läst innan, och sen kan man se dem framför sig visuellt, vilket jag tycker är jätte viktigt” (Cecilia). Anna däremot hade hellre sett att kronologin hade förpassats in i den övriga texten där det berättades om händelsen första gången.

Exempeltext 3 (Öga mot öga)

Den tredje texten som intervjupersonerna fick läsa var ett antal utdrag från den arkeologiska utställningen Öga mot öga.

Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?

Huruvida den här texten uppfattades som lätt eller inte rörde det delade meningar om bland de intervjuade. Anna, Bruno, Disa och Hilda tyckte att texten gjorde att de enkelt kunde skapa sig bilder av innehållet i texten. ”Jag såg montrar framför mig” (Anna). ”Det är lite kul, bilderna man får upp i huvudet på hur man har sett ut innan” (Bruno). ”Alltså den beskriver, man ser det framför sig...” (Disa). De tyckte alla tre att texten var intressant och lätt att läsa. Även Frida och till viss del också Hilda upplevde texten som lätt. ”Vissa delar är väldigt enkel, sen tyckte jag andra delar var svårare. Alltså första delen om hur människan ser ut tyckte jag var jätteenkelt och läsa” (Hilda).

Anna upplevde också texten som mer konkret, och Bruno tyckte att texten var lite humoristisk. ”Både män och kvinnor hade kraftigare käkar och större tänder’ och just det att man använde tänderna till allt möjligt... Det var lite skoj” (Bruno).

Cecilia, Erik och Gunilla tyckte antingen att texten var svår eller jobbig. ”Det är någonting som gör att den är jobbig och läsa” (Gunilla). ”Den är ju lite svårare än de andra texterna och läsa” (Erik). ”Att läsa den första gången var jobbigt” (Cecilia).

Cecilia påpekade dock att hon i förhållande till de andra två texterna kände att hon kom ihåg mer från exempeltexten från utställningen Öga mot öga.

Frida upplevde texten som lätt, men tyckte dock inte att den var intressant över huvud taget. I rak motsats till Bruno fann hon inte informationen om människans förändrade utseende engagerande: ”Jag är inte ett dugg intresserad av [att] kvinnorna hade kraftiga ögonbrynsbågar, och kindknotorna var höga. Alltså, det är inte jag för fem öre.” Hon var också väldigt kritisk mot frågorna i texten som riktade sig till läsaren. ”Här är jättemånga frågor. Jag tror det är tanken är att man ska börja tänka, men alltså, kan du sitta som en sån och hur länge?! Det tycker jag inte hör till museum” (Frida). Frågorna var dock uppskattade av både Bruno och Hilda. ”Lite kul att det är ställt som en fråga också” (Bruno). ”Det känns som den är riktad lite mot att barn ska förstå vad det handlar om. Alltså, den är uppdelad i småbitar, och den förklarar vad de här åldrarna är för någonting och sen så här: Kan du sitta som en sån? Kan du liksom...? Så det känns väldigt riktat mot barn” (Hilda). Det var också flera andra av läsarna som upplevde att texten riktade sig delvis till barn.

Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?

Under intervjuerna dök det upp ett antal ord i texten som deltagarna upplevde som svåra. Dumdumkula, muskulös, skateholmare och kronhjortshorn kommenterade ett flertal av deltagarna på.

Dumdumkula: (Anna, Erik, Cecilia)

Anna, Cecilia och Erik kommenterade alla på dumdumkula, men hade lite olika inställningar till varför ordet var svårt. Erik kände till ordet men hade svårt att läsa det. Cecilia påpekade att ordet troligtvis var svårare för att det upprepades ”dum-dum”. Anna kände inte till ordet och hade gärna velat se en förklaring av det. ”Om man nu ska gå in på det sättet, så kanske jag hade velat ha en liten hint eller beskrivning av vad det är. [...] det känns som att jag måste ha någon slags förkunskap” (Anna). Även Disa kommenterade på att yngre troligtvis inte kände till: ”... dumdumkula skulle man ju fått förklarat [...] [är man] en vanlig medelålders, eller en vanlig vuxen person så tror jag att man vet detta. Men är du ett barn eller tidig tonår så är jag inte säker” (Frida).

Skateholmare: (Bruno, Cecilia, Disa, Frida)

Bruno, Cecilia och Disa påpekade att de hade svårt att läsa skateholmare då de hakade upp sig och fick läsa om ordet. Även Disa uppvisade vissa problem med ordet, även om hon inte nämnde ordet självmant. Under intervjuerna blev det tydligt att deltagarna hade svårt att få ordet rätt. Tre olika läsningar av ordet blev uppenbara under diskussionerna: skateholmare, skatteholmare och engelskans *skate*-holmare.

Muskulös: (Bruno, Gunilla)

Både Bruno och Gunilla hade svårigheter med ordet muskulös. Båda berättade att ordet först blivit andra ord, så att de fått hejda sig och gå tillbaka och läsa om. Gunilla kunde i efterhand inte komma ihåg vilket ord det hade blivit, medan Bruno hade läst ”musköt” istället för muskulös. Även Frida reflekterade över det här ordet och tyckte att det lika gärna hade kunnat bytas ut mot ett annat ord.

Kronhjortshorn: (Erik, Hilda)

Erik och Hilda påpekade båda att ordet kronhjortshorn hade försvårat läsningen av texten, eftersom ordet både var långt och ovanligt. ”Kronhjortshorn är också ett sånt som man kan hänga upp sig på. Har man svårt för att läsa, så kan det ju vara att man sitter och hänger upp sig på det ju. Så har man ju tappat var man läste innan” (Erik). ”Jamen de här orden över lag liksom; kronhjortshorn bara det ordet är ju... Jag tror jag läste det tre gånger innan jag kopplade vad där stod. [...] Det blev förvirrande” (Hilda).

Flödet och meningslängden

Anna, Bruno, Disa, Erik och Hilda tyckte att flödet fungerade bra i texten. ”[Flödet] var bra. Det var lätt. Den kändes lättare att läsa, just eftersom att det var korta meningar, liksom och det gick från information till information” (Bruno). ”Det var betydligt bättre. Det var liksom inte bara sådana här nonsensord utan det var ett flöde i det. Att man såg det framför sig och att meningar är mycket bättre uppbyggda på nått sätt, tyckte jag” (Disa). ”Det var ju ett bra flöde överlag, men lite tokiga styckeindelningar emellanåt” (Hilda). De fem intervjupersonerna upplevde också att meningslängden var bra eller lagom. ”Men jag tycker att det var, just att det är så pass korta meningar ändå, gör att det går enklare” (Anna).

Cecilia, Frida och Gunilla uppskattade däremot inte flödet. Gunilla upplevde flödet som jobbigt, men kunde inte sätta fingret på vad som gjorde att det var så. Cecilia och Frida försökte beskriva vad det var som störde läsningen. ”Jag tycker det blir hackat och malet” (Frida). Cecilia tyckte att texten var stakig och att det saknades ”broar” inom meningarna som gjorde texten mer beskrivande. Hon kommenterade även på meningslängden som störande: ”Om man säger så här. Om man ska ha det på en skala: för lång, lagom, för kort, så är den i för kort, inte lagom. Det blir lite jobbigt när den blir så kort” (Cecilia).

Titlarna var också något som störde Cecilia i hennes läsande. ”Jag tyckte det var lite jobbigt i titlarna. Att det är ”Som vi” och sen bindestreck ”nästan” eller ”Tvärpilen” bindestreck en ny uppfinning.” Istället hade hon velat ha titlarna ”Nästan som vi” och ”En ny uppfinning: tvärpilen.” Hon menade att bindestrecket gjorde att det blev stakigt och att hon hellre ville veta vad det var det handlade om först. Gunilla däremot menade att titlarna var bra. ”Nu är det en sådan här beskrivande överskrift som gör att man... Det blir spännande [och då] läser man ju mera” (Gunilla).

Kommentarer på styckeindelningen

Vissa av deltagarna påpekade självmant på exempeltextens styckeindelning. Både Gunilla och Bruno tyckte att det var bra att styckeindelningen var kort. ”[Styckeindelning] är sånt som underlättar för mig. För jag kan mycket väl läsa en rad och sen så börjar jag om på samma ställe igen, för att jag inte blir klok på att jag skulle hoppa ner där” (Bruno).

Hilda var också positiv till att texten var indelad i mindre stycken, men tyckte att det till och från blev för ”uppstolpat”, och att styckeindelningen var underlig. ”Du kan inte bara läsa andra stycket, du måste läsa första också för att över huvud taget ha en

aning om vad de pratar om” (Hilda). Med andra ord upplevde hon att styckeindelningen ibland användes felaktigt och att det var en svaghet i texten.

Exempeltext 4 (Women making history)

Den fjärde och sista exempeltexten som intervjudeltagarna fick läsa kom från den historiska utställningen Women making history. I utställningen utnyttjas citat flitigt, vilket togs med i utdraget.

Hur lätt eller svår tycker du att den här texten är?

Ett flertal av intervjupersonerna; Anna, Bruno, Frida och Gunilla påpekade svårighetsgraden i texten varierade mycket från del till del. ”Just, detta... hela detta stycket [första citatet] tyckte jag var svårt att sätta fingret på” (Bruno). ”Sen så är ju det olika bitar va, vissa tycker jag är lättare att läsa än andra” (Gunilla). Bruno, Cecilia och Disa menade alla tre att texten var svårare än exempeltext 3, även om Cecilia i sin tur inte upplevde texten som särskilt svår.

Erik, Gunilla och Hilda tyckte även de att texten var lätt, men angav också områden som de tyckte kunde göras lättare. Hilda upplevde texten rentav som jobbig. Erik menade att den var lätt om man bortsåg från vissa ord. Det som deltagarna tog upp som gjorde texten svårare var framför allt sammanhanget, dispositionen av fakta och specifika ord, vilka kommer att diskuteras närmare här nedan.

Fanns det några ord eller termer som gjorde att texten blev svårare?

Ett antal ord nämndes av flera olika intervjupersoner som komplicerade att läsa, vilket upplevdes relativt enhetligt av gruppen. Anna var den enda som inte pekade ut något specifikt ord. ”Det var ju inga ord som så, var svåra på det sättet så som det har funnits i de andra texterna, nått ord så där” (Anna).

Persondossierer: (Bruno, Cecilia, Disa, Erik, Gunilla, Hilda)

Det framgick under intervjuerna att persondossierer både är ett ovanligt ord som flera av intervjupersonerna inte förstod, eller kände till någon synonym för. Bruno, Cecilia, Disa, Erik, Gunilla och Hilda reagerade samtliga över detta ord och menade att det gjorde texten mer komplicerad för dem. ”Jag har ingen aning om vad det står för” (Bruno). ”Persondossierer, det är ingenting heller som gör det lättare. Det var också ett svårt ord tycker jag” (Disa).

Det framkom även att ordet persondossierer kunde bli både ”persondosinerier” och ”persondossierar” eller till och med ”personregister” när deltagarna läste ordet. ”Av någon anledning blev det personregister, i med att det står polismyndigheten innan”(Cecilia).

Nazistregimens: (Bruno, Disa, Erik, Frida)

Ordet nazistregimens tyckte Bruno, Disa, Erik och Frida var antingen ovanligt eller svårt. ”Det är ju ingenting som man använder idag precis, tycker jag. Man hör ju att det har funnits ju i Tyskland” (Disa). ”Nazistregimens införande i Tyskland’ ja, det är ett rätt ord, man hade lika bra skrivit motsvarande: tysk regering införde...”

(Frida). Av dessa fyra intervjupersoner är det endast Disa som angivit att hon har ett större intresse för historia.

Flödet och meningslängden

Av intervjuerna framgick det att flera av deltagarna hade specifika problem med flödet i exempeltexten, och i vissa fall även sammanhanget och förståelsen av texten. ”Det var ganska lätt att läsa meningarna. Det var svårare och förstå innebörden av den” (Hilda). ”Jag tyckte att den var rätt så svår faktiskt, inte själva orden i sig utan sammanhanget” (Anna).

Ett flertal hade särskilt svårt för det första citatet i texten. ”Första delen tyckte jag ändå flöt på, men sen är det just det här citatet som blir... Hur ska man förklara? Eh, ammen... jag fastnade där” (Anna). ”Jag fick inte ihop det alls” (Bruno). ”Jag fastnade ju jättemycket i citatet, i andra delen” (Cecilia). Flera av läsarna reflekterade över att det hade att göra med att citatet var på en äldre svenska som dessutom innehöll krångliga ord, vilket försämrade förståelsen för innehållet. Anna kommenterade att citaten bröt av från den andra texten på ett sätt som gjorde att det blev svårt att läsa.

Även den första och den tredje delen i exempeltexten som beskrev de historiska skeendena var problematiska för några av deltagarna i deras förståelse av sammanhanget. ”Den är hoppig” (Anna). ”De hoppar från ämne till ämne här” (Frida). ”Jag tycker också [det är] lite konstigt. Nämen alltså: ’Under början av 1900-talet finns få utlandsfödda personer i Malmö. 1914 beslutar Sverige att förbjuda romer...’ Det är ju en sak, och det här med romerna är en annan sak. Jag fattar inte riktigt varför de har blandat ihop de två” (Gunilla). ”Det känns som facklitteratur. Det är väl så jag skulle beskriva flödet liksom, det är uppstolpat och inte någon grön tråd som faktiskt är följbär liksom” (Hilda).

De ovan nämnda kommentarerna hänsyftar ofta till att texten inte håller sig till något enhetligt tema, en kritik som inte riktats mot någon av de tidigare texterna. ”Det finns väl en tanke bakom att man har skrivit om kvinnor[s] första rösträtt eller att utländska kvinnor blir svenska medborgare när de gifter sig med svenska män eller så här [...] men [man] har tagit bort tanken bakom varför man säger någonting, liksom...” (Hilda). ”Det är hela tiden arbete annars, men den första meningen, det är kriget, det borde kanske vara högre upp eller på ett annat ställe” (Frida).

När det kommer till meningslängden så rådde det delade meningar. Generellt sätt tyckte dock deltagarna att meningslängden var ganska lagom, något som Cecilia, Disa, Erik, Frida och Hilda alla kommenterade på. ”Jo, de var bättre än den första, men jag tycker inte [den är] så bra som den andra var då, men de är korta och bra” (Disa). ”Meningslängden i sig var lagom” (Cecilia). ”Den var rätt lagom meningslängden” (Erik). ”Den är ganska behaglig” (Disa). ”För mig stör inte det över huvud taget” (Frida).

Gunilla och Anna var inte lika positivt inställda. Gunilla tyckte framför allt att meningslängden gjorde texten tråkig. ”Alltså den är stubbig liksom” (Gunilla). Anna å sin sida kommenterade att ju kortare meningar desto bättre var det för henne, då det hjälpte till att befästa en röd tråd i texten.

Kommentarer på styckeindelningen

Cecilia, Erik och Gunilla var de som spontant kommenterade på styckeindelningen i exempeltexten. Gunilla och Erik tyckte att styckeindelningen var bra, och Gunilla uppskattade att det var många små stycken. Cecilia kommenterade på att styckena var väldigt korta, och att det blev lite konstigt när ett stycke bara var en mening.

Avslutande frågor

Avslutningsvis ombads intervjupersonerna att jämföra de olika texterna utifrån ett antal olika frågeställningar. Frågorna som ställdes var följande:

- *Vilken av de här fyra texterna tycker du känns mest som en typisk utställningstext?*
- *Vilken av dem var lättast?*
- *Vilken var svårast?*
- *Vilken av dem tycker du är bäst anpassad för dina behov som dyslektiker?*
- *Vilken av dem hade du helst blivit mött av under ett besök på ett museum?*

Samtliga deltagare höll sig inte enbart till en text utan diskuterade gärna två eller fler stycken när det kom till vissa frågor. För att ge en mer överskådlig bild åt läsaren har resultaten från denna avslutande del sammanställts i tabellen här nedan.

Tabell 6

Deltagare/ Fråga	Typisk museitext	Lättast överlag	Svårast att läsa	Bäst anpassad	Helst möta på museum
Anna	3	3	1	3 och 4	2 och 3
Bruno	1	2 och 3	1	2 och 3	2
Cecilia	4	2	1	2	2
Disa	1	3	1	3	3
Erik	1 och 2	2	4	2	1 och 2
Frida	2 och 3	2, 3 och 4	1	2 och 4	2 och 4
Gunilla	2	2	1	2	2
Hilda	4	3	2	3	3

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

En typisk utställningstext?

Intervjupersonernas inställningar till vilket av exemplen som var mest som en typisk utställningstext skilde sig åt ganska markant. I denna fråga har deltagarna gemensamt nämnt alla de fyra texterna som användes under intervjun. Gruppen kan delas in i de som anser att den typiska museitexten är svår och de som upplever den som lätt. Anna, Erik, Frida och Gunilla har samtliga menat att den typiska museitexten också är den (eller en av de) lättaste texterna. Bruno och Disa har å sin sida båda konstaterat att den typiska museitexten också är den text som de upplever som svårast. Hilda har också uppfattningen att den typiska museitexten är svår, även om det inte var den svåraste texten som var mest typisk: ”Det ska inte vara lätt och komma åt liksom, precis som att facklitteratur inte ska vara enkel.”

Lättast exempeltext?

Under denna fråga delade intervjupersonerna ibland in texterna i de som var lättast att läsa och de som var lättast att komma ihåg eller förstå. Av denna anledning har här ett flertal texter ibland angetts och vid något tillfälle har den text som deltagarna hade lättast för överlag plockats ut. När det kommer till vilka texter som ansågs vara lättast är det väl värt att poängtera att samtliga av intervjupersonerna har valt minst en text som angränsar till deras intressen om man räknar historia och arkeologi som ett gemensamt område (se tabell 7 nedan).

Tabell 7

Deltagare	Lättast överlag	Intressen
Anna	3	Historia och arkeologi
Bruno	2 och 3	Foto
Cecilia	2	Konst
Disa	3	Historia
Erik	2	Foto
Frida	2, 3 och 4	Konst, kille med fotointresse
Gunilla	2	Konst, vävning
Hilda	3	Historia och arkeologi

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

Anna och Hildas förkunskaper om arkeologi var inte lika stora som deras kunskap om historia, men de var båda mer intresserade av arkeologiska utställningar än konstutställningar, och har båda valt exempeltexten från Öga mot öga. Disa som främst hade intresse för historia har också endast valt denna exempeltext medan samtliga deltagare som har ett foto- eller ett konstintresse har valt exempeltexten från Vivian Maier om än ibland tillsammans med ytterligare en eller två texter. Det är också anmärkningsvärt att både Frida och Gunilla som självmant kommenterade på att de kände till fotografen Vivian Maier sedan innan valde den exempeltexten (i Fridas fall bland flera). Det som sticker ut är att även Bruno och Frida också har valt den exempeltexten från Öga mot öga som en av de båda lättaste texterna, och i Fridas fall även exempeltexten från Women making history, en text som Hilda även kommenterade på som lätt att läsa, men inte lätt att förstå.

Det förefaller således vara som Bruno kommenterade under intervjuerna att det är lättare när texterna handlar om något som man har ett intresse för. Detta antagande blir särskilt intressant då exempeltexten från konstutställningen Hanna Ryggen, inte ansetts varit lättast av någon och att exempeltexten från Women making history endast ansetts vara lättast av en person. Under intervjuerna kommenterade flera av de intervjuade på att de kände att de borde ha varit mer intresserade av framför allt Women making history men att de av någon anledning inte fångats av texten. ”Egentligen skulle ju den vara roligare, eftersom det gäller kvinnor dårå, men jag tyckte att den var så... Nej, den fångsla mig inte. Och egentligen borde den göra, för det är ju en mer kvinnosak” (Gunilla).

Det skulle även i detta fall kunna finnas ett annat sammanband mellan hur lätt exempeltexterna ansetts vara och de svårigheter som intervjupersonerna uppgett att de har genom sin dyslexi. Denna jämförelse visar att deltagarna som har särskilda problem med läsningen i större grad har valt exempeltext tre som dessutom hade

lägre LIX-värde än den andra populära exempeltexten (Vivian Maier) med högt LIX-värde. Detta samband är dock inte lika starkt som en jämförelse med deltagarnas intressen:

Tabell 8

Deltagare	Lättast överlag	Dyslexisvårigheter
Anna	3	Svårt med läsförståelse, svåra ord
Bruno	2 och 3	Svårt med läsning (särskilt på tid)
Cecilia	2	Problem med stavning
Disa	3	Svårt med läsning, svåra ord
Erik	2	Läser långsamt och ibland fel.
Frida	2 och 3	Särskrivning, missar ändelser och små ord
Gunilla	2	Problem med stavning, läser stakigt
Hilda	3	Läser långsamt, svåra ord

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

Svårast exempeltext?

Det som blir mest slående i denna fråga är hur enhetligt svaret är från intervjugruppen, då sex av åtta deltagare pekade ut exempeltexten från Hanna Ryggen som den text som var svårast:

Tabell 9

Deltagare	Anna	Bruno	Cecilia	Disa	Erik	Frida	Gunilla	Hilda
Svårast att läsa	1	1	1	1	4	1	1	2

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

Kritiken som riktades mot texten tog upp långa stycken, lång meningsuppbyggnad, svåra ord, utländska bokstäver och att texten inte var målande. ”Nu när jag också tittar på alla texter, och granskar alla texter så har det delvis också med styckeindelning [att göra]. Det är tre stycken, ganska långa så att när man läser den texten är det ganska lätt att tappa bort sig” (Cecilia).

Tydligast blir det att texten är komplicerad för gruppen då Gunilla som har ett intresse för vävning också fann den svår. ”Fast egentligen borde den inte vara det. [...] För jag tycker det är roligt med vävning och sånt va. Så egentligen skulle jag ju tyckt den här var rolig då, men den fångar mig inte...” (Gunilla).

Hilda valde exempeltexten från Vivian Maier eftersom hon inte förstod den. ”[Det är] för mycket ord som du måste ha en vetskap vad det handlar om” (Hilda). Erik valde exempeltexten från Women making history eftersom den innehöll för många konstiga ord som gjorde att han tappade bort sig i texten. Ingen av deltagarna ansåg att exempeltexten från Öga mot öga hade varit den svåraste texten.

Bäst anpassad?

Ingen av intervjupersonerna tyckte att exempeltexten från Hanna Ryggen varit den text som varit bäst anpassad efter deras behov som dyslektiker. Istället var det främst exempeltexterna från Vivian Maier och Öga mot öga som pekades ut. Även Women

making history valdes två gånger av deltagarna. Kort styckeindelning visade sig här vara viktig för deltagarna då Anna, Bruno, Erik, Frida och Gunilla lade fram det som argument för hur de hade valt, trots att de inte valt samma text.

Tabell 10

Deltagare	Anna	Bruno	Cecilia	Disa	Erik	Frida	Gunilla	Hilda
Anpassad bäst	3 och 4	2 och 3	2	3	2	2 och 4	2	3

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

Andra motiveringar som lades fram var sammanhanget i texten, meningsuppbyggnaden och flödet, kortare meningar och avsaknaden av svåra eller svårlästa ord. I exempeltexten från Vivian Maier tog Cecilia, Frida och Gunilla upp kronologin som de uppskattat.

Vilken text skulle vara bäst i en utställning?

Svaren på denna fråga kan återkopplas både till texterna som deltagarna tyckte varit lättast och de som de tyckte varit bäst anpassade för dem. Samtliga deltagare hade helst sett en specifik text på museet som de tyckt varit lättast, och samtliga deltagare hade också valt minst en exempeltext som de även tyckt varit bäst anpassad efter deras behov. Samtidigt var det ingen av deltagarna som valde den exempeltext som de hade ansett varit svårast (se tabell 11 nedan).

Tabell 11

Deltagare/ Fråga	Helst möta på museum	Lättast överlag	Bäst anpassad	Svårast att läsa
Anna	2 och 3	3	3 och 4	1
Bruno	2	2 och 3	2 och 3	1
Cecilia	2	2	2	1
Disa	3	3	3	1
Erik	1 och 2	2	2	4
Frida	2 och 4	2, 3 och 4	2 och 4	1
Gunilla	2	2	2	1
Hilda	3	3	3	2

1 = Hanna Ryggen, 2 = Vivian Maier, 3 = Öga mot öga, 4 = Women making history

Detta ger en klar bild av att deltagarna föredrar att utställningstexterna är väl anpassade och lätta för dem. Det blir också ännu tydligare att intervjupersonernas prefererade exempeltext är nära förknippad med deras personliga intressen. Även i detta fall valde samtliga deltagare, som var främst konst- eller fotointresserade, exempeltexten från Vivian Maier, och Anna, Disa och Hilda som främst var intresserade av historia (och arkeologi i Annas fall) valde exempeltexten från Öga mot öga.

Totalt tyckte sex av åtta intervjupersoner att exempeltext två hade varit en av de texter som de gärna mötts av på museet, tre hade gärna möts av exempeltext tre, och de två andra texterna hade uppskattats av en person vardera.

Resultatsammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att LIX-talen inte enbart kan avgöra hur lättläst en utställningstext är för dyslektiker.

Tabell 12

Mätning/Exempeltexter	Hanna Ryggen	Vivian Maier	Öga mot Öga	Women making ...
LIX-värde (exkl. titlar)	39	45	32	37
Lättast (vald antal ggr)	0	5	5	1
Svårast (vald antal ggr)	6	1	0	1

Som tabellen ovan visar har både exempeltexten med det högsta och det lägsta LIX-värdet ansetts vara den text som är lättast att läsa. Det blir således uppenbart att det inte enbart är meningslängden och antalet långa ord som avgör läsbarheten för intervjugruppen, utan att det finns fler faktorer som påverkar uppfattningen av texten.

Resultaten gör det också tydligt att det är i exempeltexterna från Vivian Maier och Öga mot öga styrkorna med en utställningstext går att finna. Medan svagheter närmast återfinns i exempeltexten från Hanna Ryggen men även Women making history. Eftersom studien även har visat att exempeltexterna favoriserats utifrån de personliga intressen som intervjupersonerna har, är det således i jämförelserna mellan de båda konstutställningarnas exempeltexter, samt mellan den historiska och den arkeologiska exempeltexten som styrkor och svagheter kan återfinnas.

Paragrafer

Ett av de viktigaste resultaten av denna studie har varit att styckeindelningen är en mycket viktig tillgänglighetsaspekt för personer med dyslexi. Styckeindelningen som fenomen var något som intervjupersonerna kommenterade på självmant och de angav flera olika anledningar till varför kortare paragrafer, med tydliga och väl valda titlar, kan underlätta för denna grupps museiupplevelse.

Sällningen av informationen i utställningen underlättas när paragraferna hålls kortare. Detta är särskilt viktigt för personer som läser långsamt då det hjälper dem att avgöra vad som är intressant, viktigt och relevant för dem att läsa. Få av intervjupersonerna angav att de läser allt i en utställning och därför är det viktigt att de ges möjlighet att fånga upp det som intresserar dem.

Vikten av paragrafindelningen blir särskilt tydligt när exempeltexterna från Vivian Maier och Hanna Ryggen jämförs. En av de mest frekvent återkommande kritikerna mot Hanna Ryggen handlade om att styckena var långa, medan flera av de

intervjupersoner som ansett att exempeltexten Vivian Maier var lättast angav paragraferna som argument för detta.

Att paragraferna är korta påverkar också hur lätt gruppen upplever att en utställningstext är. I enlighet med LIX-mätningen borde exempeltexten från Vivian Maier ha varit svårast. Att delarna i texten var markant nedkortade från originaltexterna uppskattades av flera av deltagarna, och verkar också ha underlättat läsningen för många. En jämförelse kan återigen göras med exempeltexten från Hanna Ryggen i vilken flera angav att de tappade bort sig. Att ämnet i utställningen är fotografi har troligtvis också påverkat hur lätt gruppen upplevde att exempeltexten Vivian Maier var då detta var ett intresse som flera av deltagarna hade. Således kan kombinationen av att paragraferna hölls korta och ämnet i texten påstås väga upp för eventuella långa meningar och ord som kunnat resultera i att texten uppfattades som svårläst.

Att ha korta paragrafer påverkar inte enbart den pedagogiska tillgängligheten utan även den sociala. Det har blivit tydligt under intervjuerna att många dyslektiker upplever att de är i vägen för andra när de står och läser i en utställning. Anledningen till detta är att texterna ofta är långa och att det tar långt tid att ta sig igenom dem. Detta leder till stress och en känsla av att störa de andra besökarna, något som skulle avhjälpas om texterna var kortare och mer utspridda. Att enbart placera en längre text så att flera personer kan läsa den samtidigt kommer troligtvis fortfarande att stressa långsamma läsare då vänner eller andra besökare kommer att bli klara med texten långt innan dem. Om texterna hålls kortare och sållningen underlättas blir det också lättare för de som läser långsamt att sålla bort det som de inte är intresserade av och ger dem möjlighet att hålla jämna steg med sina medbesökare.

Ett alternativ till detta är också att besökarna har en möjlighet att ta med sig texterna medan de går igenom utställningen, något som vissa redan gör. Cecilia beskrev t.ex. hur hon brukar ta en pamflett så att hon kan hänga med de som hon går med för att inte hamna efter i utställningen, men ändå ha något att läsa. T.ex. skulle det A4-häfte som fanns tillgängligt i utställningen om Hanna Ryggen kunna bidra till en mer socialt tillgänglig miljö för personer med dyslexi.

Flöde

De flesta av läsarna hade inte problem med flödet i exempeltexterna, bortsett från i Women making history. Som nämnts tidigare har Ravelli påpekat att det är viktigt att hålla sig till temat både i texten och i titlarna. I exempeltexten Women making history har bytet av teman i texten utgjort ett problem, då läsarna upplevt den som hoppig, osammanhängande och svår att ta till sig. För att illustrera detta kan texten under titeln ”Kvinnor får rösträtt” studeras närmare:

Kvinnor får rösträtt

Under 1910-talet finns få utlandsfödda personer i Malmö. 1914 beslutar Sverige att förbjuda romer att resa in i landet. Lagen gäller ända fram till 1954.

Utländska kvinnor blir svenska medborgare när de gifter sig med svenska män.

Först 1921 får kvinnor som är svenska medborgare rösträtt i valet till riksdagen.

Efter första världskriget kommer de flesta utländska kvinnorna i Malmö från Danmark och Tyskland. De arbetar som hembiträden och i fabriker. På 1930-talet är en del av dem judiska flyktingar.

Till att börja med blir titeln missvisande då texten inte fokuserar på att kvinnor får rösträtt. Först handlar texten om utlandsfödda personer i Malmö, därefter om romer i Sverige och först i andra paragrafen kommer texten in på kvinnors rösträtt efter att ha nämnt att kvinnor blir svenska medborgare när de gifter sig med svenska män. Texten blir därför osammanhängande och den röda tråden försvinner. Temat kretsar snarare kring invandrarkvinnors allmänna situation i Sverige under tidigt 1900-tal än den fokuserar på att kvinnor får rösträtt. Texten skulle således kunna skrivas om efter detta tema.

Med andra ord stärker denna studie Ravellis forskning om att det är viktigt att utställningstexterna har ett tydligt fokus och en röd tråd. På många sätt är exempeltexten från *Women making history* en text som borde kunna uppfattas som tillgänglig för målgruppen då både paragraferna och meningarna är korta. Således kan ett otydligt flöde i texten stjälpa andra åtgärder som gjorts för att texten ska bli tillgänglig, så som paragrafindelning och korta meningar.

Komplicerade ord

I enlighet med tidigare forskning har denna studie visat att det viktigt att i möjlig mån undvika jargong, kanslispråk och sammansatta ord. När jargong väl måste utnyttjas är det viktigt att förklara de ord och termer som används i utställningstexterna t.ex. nazistregimen, 16-millimetersfilm m.fl. och kanslispråk bör undvikas t.ex. dumdunkula. Analysen har även i likhet med Kjeldsen och Jensens studie visat exempel på sammansatta ord som har försvårat läsningen för intervjupersonerna. ”Kronhjortshorn” har varit ett sådant ord som bör separeras och skrivas om för att dyslektiker lättare ska kunna läsa utställningstexten.

Ett tillägg som den här studien gör till detta ämne är att det också är viktigt att reflektera över homonymer. Anna påpekade under intervjun att ord som har flera betydelser komplicerar läsningen för henne och Cecilia och Disa hade problem med detta i en av exempeltexterna. Det främsta exempel som kommit upp under studien är ”Ryggen” Hanna Ryggens efternamn. Att börja en mening med Ryggen, komplicerar förståelsen för personer med dyslexi då det inte automatiskt går att avgöra om det är en rygg eller Hanna Ryggen som är subjektet. Istället hade i detta fall ett kontinuerligt användande av ”Hanna” eller ”Hanna Ryggen” underlättat läsningen.

Utländska bokstäver har också skapat problem på liknande sätt. Ska ”Ørlandet” läsas Örlandet eller Orlandet, och är det då staden Orlando i Florida eller Örlandet i Norge texten handlar om? Det har varit tydligt att bokstaven ”ø” har stört gruppen i deras läsning då ett flertal intervjupersoner kommenterat på detta.

Meningslängden

Studien har visat att det generellt sätt är bättre för personer med dyslexi att meningarna hålls korta i utställningstexterna. Korta meningar uppfattades både som mer behagligt och läsvänligt för gruppen. Att exempeltexten från utställningen Öga mot öga ansågs vara en av de två utställningstexter som var lättast att läsa motiverades delvis med både ord- och meningslängd, en bild som också förstärks av att LIX-värdet var lägst för denna exempeltext.

Enligt intervjudeltagarna kunde meningslängden både bli för lång, men även för kort, och vad som utgör en lagom lång mening verkar bero till stor del på den individuella läsförmågan hos intervjupersonerna. Det bästa exemplet här är dock att Disa, som verkar ha svårast med läsningen utav deltagarna, upplevde att exempeltexten Öga mot öga var lättast. Genom intervjun hade Disa svårt att få sammanhanget ur någon av exempeltexterna. När hon läste exempeltexten Öga mot öga beskrev hon dock att hon fick bilder i huvudet och att upplevelsen av att allting bara var nonsensord försvann.

Kvantitativa mätningar

I ljuset av sammanfattningen av hur komplicerade ord och långa meningar påverkar tillgängligheten för personer med dyslexi bör det här sägas att LIX är ett verktyg som visar på viktiga tillgänglighetsaspekter för gruppen. En LIX-mätning ger en första indikation på hur lätt eller svår en text kan förväntas vara, även om inte alla parametrar såsom paragrafindelning och flöde kommer med i den kvantitativa beräkningen.

LIX-mätningen kan också påstås visa en första mätning av huruvida det funnits en ambition från museerna att göra texterna i utställningarna tillgängliga, särskilt om LIX-värdena är mycket höga eller låga. Ingen av utställningarna har i sin helhet hamnat på mycket höga värden. Det finns dock en text i utställningen Hanna Ryggen som fått ett mycket högt värde, och den stora spridningen mellan den lättaste och den svåraste texten tyder på en inkonsekvent hantering av nivån på texterna. Utställningen Vivian Maier har också periodvis ganska höga LIX-tal som tyder på en liknande situation. De periodvis höga LIX-talen tyder på att det saknats ett tillgänglighetstänk i arbetet med texten. Detta kan jämföras med utställningstexterna i Öga mot öga där de genomgående låga resultaten tyder på en medvetenhet och en vilja att göra utställningstexterna tillgängliga för besökarna. De kvantitativa mätningarna för utställningen Women making history ligger lägre än Vivian Maier, men hamnar inte lika lågt som Öga mot öga.

I stora drag tyder studien således på att konstmuseerna skapar svårare utställningstexter än de historiska. Detta stämmer också överens med den tidigare forskningen på området: att konstmuseernas utställningstexter generellt sett är mindre tillgängliga. Stickprovet av utställningar har dock inte kunnat stärka Kjeldsen och Jensens påstående att arkeologiska utställningar i större grad använder svårare än historiska.

Något som också har blivit tydligt är att det i konstatställningarna har funnits en mycket mindre andel text jämfört med den arkeologiska och den historiska

utställningen, särskilt i jämförelse med ytan som utställningen är förlagd på. Resultaten styrker här även bilden av att utställningsmodellen på konstmuseer är mer modernistisk än den texttäta version som återfinns i den historiska och arkeologiska utställningen.

Diskussion

Denna studie har visat att det finns flera problem i utställningstexter som påverkar den sociala och pedagogiska tillgängligheten för personer med dyslexi. Det finns tydliga exkluderande företeelser som ofta inte enbart, men särskilt drabbar personer som har svårt med läsning. I detta kapitel kommer dessa problem att kopplas till de teorier som presenterades i början av uppsatsen för att ge en vidare bild av tillgänglighetsarbetet på museer.

Först kommer diskussionen att kretsa kring de mer reella problemen som gruppen upplever, och vad dessa problem säger om brytningen mellan de museala produktions- och konsumtionsfälten. Därefter kommer ett mer vidgat perspektiv tas för att öppna diskussionen mot vilka effekter dessa problem kan ha för gruppen på ett mer samhälleligt plan.

Förkunskaper och doxa

I denna uppsats har analysen av jargong- och kanslispråk varit mycket användbar både för att kunna identifiera den doxa som påverkar utställningstexterna inom museiproduktionsfältet och för att visa på dominansförhållandena mellan producenterna och konsumenterna.

Det är tydligt att det i samtliga utställningar finns ett jargongspråk som försvårar tillgängligheten för intervjupersonerna. De förväntade förkunskaperna hos besökarna stämmer vid flera tillfällen inte överens med de kunskaper som intervjupersonerna faktiskt har. I vissa fall har problemen kunnat kopplas till ett tydligt auktoritärt språk gentemot besökarna då orden varit svårförståeliga för alla åldrar ex. monumentala och persondossierer. I andra fall har de yngre personerna inte känt till de referensramar som angivits som självklara ex. dumdkula, super 8 och 16-milimetersfilm.

Homonymen ”Ryggen” är ett utmärkt exempel på hur museipersonalen inte alltid reflekterar över vilka förkunskaper eller referensramar besökarna har. Producenterna har tagit för givet att om en mening börjar med ”Ryggen” så är det självklart att det är Hanna som är subjektet och inte en fysisk rygg. Detta har dock inte varit självklart för samtliga intervjupersoner trots att Hanna Ryggen introducerats i den löpande texten två gånger innan hon enbart börjar beskrivas som ”Ryggen”, och det tydligt i titeln på pappret stod Hanna Ryggen. Förkunskaperna mellan producenter och konsumenter skiljer sig här åt på ett sådant sätt att associationsramarna går isär, något som inte producenterna reflekterat över när utställningstexterna skrivits.

De förväntade förkunskaperna har således i vissa fall gått utanför den kunskapskanon som en vuxen person i dagens samhälle har, och kan därför uttryckas som att textproducenterna, genom sitt eget eller institutionens kulturella kapital, sätter sig i en maktposition över läsarna genom sina ordval och sitt språkbruk. Detta påverkar också särskilt tillgängligheten för personer med lässvårigheter.

Modernistiskt museum eller postmuseum?

Denna studie har visat att utställningstexterna i sin helhet skiljer sig en del åt mellan de olika typerna av museer som undersökts. Konstutställningarna har visat sig ligga på högre LIX-värden samtidigt som utställningstexterna är mindre omfattande. I enlighet med Hooper-Greenhills definitioner av museer kan det således sägas att de båda konstutställningarna ligger närmare ett modernistiskt utställningssätt och ett hierarkiskt förhållningssätt till sina besökare än den historiska eller den arkeologiska. Textmängden indikerar att föremålen i större utsträckning förväntas tala för sig själva, och LIX-talen skildrar en bild av att den språkliga tillgängligheten fått mindre fokus än i de andra utställningarna. Den knappa texten som sitter på väggarna i konstutställningarna påminner också om den modernistiska utställningsformen *vita kuben* som Sjören studerat.

Den historiska och, även i denna studie, den arkeologiska utställningen ligger, utifrån de kvantitativa mätningar som gjorts, närmare Hooper-Greenhills postmuseum. De erbjuder mer information och det finns tydliga indikationer på att museerna arbetat med att förenkla textens menings- och ordlängd. Framför allt har utställningen Öga mot öga gjorts tillgänglig utifrån dessa kriterier och utställningen frångår också den kommunikativa transmissionsmodell som är tätt förknippad med det modernistiska museet. Utställningstexten försöker bjuda in besökarna till dialog i texten genom direkta frågor riktade till läsarna istället för att föra en monolog över innehållet i utställningen. Detta tyder på att det finns vissa skillnader i den kommunikativa relationen mellan museerna och besökarna. Genom att göra kommunikationssättet till en dialog i utställningen Öga mot öga sätter sig museet på en mer jämn nivå med sina besökare och den kommunikativa relationen blir därmed mindre hierarkisk.

Dessa resultat är i sig själva inte tillräckliga för att dra några slutsatser om att konstutställningar skulle vara mindre tillgängliga än historiska eller arkeologiska på ett mer allmänt plan. Då resultaten går i direkt linje med den tidigare forskning som gjorts på området kommer dock här konstmuseernas utställningar generellt sett att betraktas som mindre tillgängliga och mer modernistiska än historiska utställningar. Huruvida arkeologiska utställningar generellt sett är mer eller mindre modernistiska eller tillgängliga än historiska utställningar kommer lämnas osagt då denna studie i detta särskilda fall inte kan sägas styrka de resultat som Kjeldsen och Jensen visar i sin forskning.

Kulturellt och symboliskt kapital

Vilka möjligheter personer med dyslexi har för att tillägna sig den information som utställningarna förmedlar, och vilka konsekvenser detta har för gruppen i stort är en

komplikerad diskussion. Den innehåller många olika perspektiv och delar som behöver kopplas ihop för att skapa den helhetsbild som varit ett mål för denna studie.

Delvis kan det på ett generellt plan sägas att det är svårare för dyslektiker som grupp att tillägna sig den information som konstmuseer erbjuder i sina utställningstexter. Detta enligt diskussionen ovan om att konstmuseer är mer modernistiska än historiska utställningar. Samtidigt som konstutställningarna erbjuder mindre information och på ett mer otillgängligt sätt skattas kunskaper om konst ofta högre i vårt samhälle än om historia eller arkeologi. I enlighet med den diskussion som förs i teoriavsnittet associeras kulturellt kapital i större utsträckning till konstmuseerna än till de historiska eller arkeologiska museerna, eftersom kulturellt kapital är kopplat till det som ett helt samhälle värderar som betydelsefullt. Det är alltså svårare att tillägna sig det kulturella kapitalet som museerna erbjuder på ett allmänt plan eftersom det finns förvarat på konstmuseer, vilka ger en mer begränsad och svårtydd information i sina utställningar.

Vad har då detta för betydelse för personer med dyslexi som grupp? Om vi kan förutsätta att dyslektiker som grupp generellt sett har svårare för läsning än andra grupper i samhället, och att texter på museer utgör ett centralt kommunikationsmedel, bör detta rimligen innebära att dyslektiker har svårare att tillägna sig det kulturella kapitalet som erbjuds på (konst)museer än andra besökare. Svårigheterna i utställningstexterna som denna studie kunnat påvisa t.ex. jargong, långa meningar och långa ord missgynnar gruppens möjligheter att ta till sig informationen som bjuds.

På historiska museer utgör informationen i utställningarna, på grund av samhällets syn på ämnet, i vissa fall ett kulturellt kapital, men kanske desto oftare ett mer symboliskt kapital. Då utställningstexterna generellt sett kan ses som mer tillgängliga på historiska museer innebär detta en större möjlighet för dyslektiker att på samma villkor som andra i sin omgivning tillägna sig informationen genom läsning.

Utställningskontexten

Som nämnts i teoriavsnittet kan kontext enligt den systemisk funktionella grammatiken delas in i relation, verksamhet och kommunikationssätt. Relation har redan använts i diskussionen om postmuseet ovan, och det är tydligt att dessa begrepp överlappar med Bourdieus och Hooper-Greenhills teorier. Då de kan användas för att belysa andra vinklar av forskningsproblemen kommer de att användas här nedan för att närmare diskutera utställningskontexten på olika museer.

Denna studie visar att det finns stora kommunikativa skillnader mellan olika kategorier av museer. Som nämnts under diskussionspunkten för postmuseet och det modernistiska museet visar de kvantitativa mätningarna att mängden information som förmedlas i konst- respektive historie- eller arkeologikutställningar skiljer sig åt särskilt i omfång.

Således kan här konstateras att utställningskontexten starkt påverkas av verksamheten i olika typer av museer, inte enbart i hur omfattande informationen i utställningarna är utan även om kommunikationen ligger närmare ett modernistiskt museum eller ett postmuseum. I enlighet med diskussionen om kulturellt kapital finns det klara

skillnader i prestige och status utställningskategorier emellan. Detta är t.ex. förknippat med att konstutställningar recenserar och uppmärksammas i ett samhälleligt offentligt samtal på ett sätt som inte i samma utsträckning förekommer i ämnena arkeologi och historia. Utifrån min, och andra tidigare studier i ämnet verkar historiska museer vara mer angelägna om att erbjuda besökarna mer omfattande och lättförstådd information, än vad konstmuseer är.

Verksamheten binds därmed samman med relation och kommunikationssätt då den blir starkt sammankopplad med vem som utgör publiken och hur denna tilltalas, vilket i sin tur går att återkoppla till dominansförhållanden mellan produktions- och konsumtionsfälten på museer. Skillnaderna som uppstår av de olika verksamheterna är olika i utställningarnas kommunikation avspeglas därmed i relationen och kommunikationssättet, vilket också kunnat visas i exempeltexten från utställningen Öga mot öga där kommunikationen blir dialogliknande. Att det i likhet med Ravellis forskning identifierats problem i kommunikationssättet när det kommer till organisationen av texten styrker också att den systemisk funktionella grammatiken är användbar för att studera utställningstexter.

Demokratiarbetet på museer

Då historiska museer kommit längre i sitt tillgänglighetsarbete, så kan även demokratiarbetet sägas ha kommit längre. Som resultaten av denna studie har visat finns det dock fortfarande mer att göra på samtliga institutioner för att ytterligare öka tillgängligheten i utställningstexterna. Ett område som ännu inte diskuterats är det faktum att intresset för ämnet i utställningen verkar ha stor påverkan på hur tillgängliga exempeltexterna uppfattas vara av intervjugruppen, och på vilket sätt detta utgör är en demokratisk utmaning för museer.

Den här studien har visat att exempeltexten från fotoutställningen om Vivian Maier var mycket uppskattad av intervjugruppen trots ett högre LIX-tal i texten. Detta har ovan förklarats som en kombination av paragrafindelning och intresse. Det är viktigt att poängtera att det inte är en originaltext som gruppen har fått läsa utan en text där varje stycke kortats ner för att passa mallen för exempeltexterna. Det är svårt att säga hur gruppen hade reagerat på exempeltexten om inte styckena kortats ner till en paragraf under varje titel, men då intresset för ämnet i utställningarna visat påverka intervjugruppen, och flera av deltagarna var fotointresserade eller kände till Vivian Maier sedan tidigare, är det troligt att resultatet blivit liknande.

Detta innebär att informationen i exempeltexten Vivian Maier också är kopplad till ett symboliskt kapital som för personer med ett redan etablerat fotointresse kan användas för att ackumulera socialt kapital. Genom att tillägna sig kunskap som värdesätts inom ett specifikt fält kan individer som redan har ett socialt kapital inom detta fält förbättra sin position i det. För personer som redan tillhör fotografifältet, t.ex. genom att vara medlem i en fotoklubb, blir det således en slags *win-win-win situation* att gå på utställningar om Vivian Maier. Det blir en tidsmässig och ekonomisk investering som kan hjälpa dem att erhålla symboliskt kapital som värdesätts i fältet. Detta kan de sedan använda för att ackumulera socialt kapital och då det symboliska kapitalet också värdesätts utifrån ett mer samhälleligt plan räknas det också som kulturellt

kapital. Omvänt kan det sägas, så som Bourdieu själv menar, att socialt kapital underlättar möjligheten att tillgodogöra sig andra typer av kapital.

Att tillhöra ett fält eller att ha ett socialt kapital inom vissa kretsar är givetvis också sammankopplat med de förkunskaper som individer bär med sig in i utställningarna och således är därför socialt kapital på flera sätt en viktig faktor som påverkar tillgängligheten på museer. Att intresset spelar mycket stor roll för vilken exempeltext som intervjupersonerna upplevde vara lättast, mest tillgänglig och som de helst skulle ha mötts av i en utställning är således en utmaning för museer. Museer behöver arbeta mer aktivt med tillgängligheten i utställningstexterna för att inte öka segregationen mellan de som tillhör specifika sociala grupper eller innehar ett stort kulturellt kapital, och de som inte har det. Det måste finnas en möjlighet för de som inte på förhand har intresserat sig för utställningsämnet att läsa, lära sig och känna sig välkomna i sammanhanget. Demokratiarbetet handlar inte bara om att fånga den grupp som redan intresserar sig för ämnet i utställningarna, utan även de som är följeslagare eller de som besöker ett museum för första gången. Dessa kan lättare fångas upp om museer mer aktivt arbetar med sina utställningstexter utifrån att göra dem mindre exkluderande och mer tillgängliga.

Slutsatser

Vilka sociala och pedagogiska tillgänglighetsaspekter påverkar dyslektikers upplevelse av utställningstexter, och hur kan tillgängligheten förbättras?

Paragrafindelning, textlängd, meningslängd, ordval och strukturering av texten är de komponenter i texten som här har identifierats påverka den sociala och/eller den pedagogiska tillgängligheten för gruppen. Intresset och förkunskaperna styr också tillgängligheten då dessa faktorer påverkar hur svår texten uppfattas av målgruppen.

Det har visat sig vara särskilt viktigt att texterna är korta och har tydliga titlar. Detta underlättar inte bara möjligheten för personer med dyslexi att sälla i utställningen utan förbättrar också den sociala tillgängligheten då det minskar lässtressen för gruppen. Därför är det också viktigt att ha paragrafindelningar för att lämna möjlighet att avbryta läsningen för att studera det som beskrivs eller gå vidare.

Det ska dock sägas här att bara för att gruppen generellt sätt vill ha kortare texter finns det inget som tyder på att personer med dyslexi vill ha mindre mängd information i utställningarna. Tvärtom har det visat sig att flera av de tillfrågade läste utställningstexterna för att de hade ett stort intresse av att lära sig något. Lösningen är således inte att erbjuda mindre mängd information i utställningarna, utan snarare i mindre portioner eller på alternativa sätt.

Tillgängligheten kan också förbättras genom att komplicerade ord eller termer undviks om de inte är nödvändiga för texten. Sammansatta ord kan skrivas om till flera, nödvändiga termer bör förklaras och kanslispråk helt undvikas. I övrigt är det viktigt att undvika sådant som kan leda till att läsaren blir förvirrad. Ord med dubbla betydelser (homonymer) är en sådan företeelse. Det sätt som dessa ord placeras i en mening kan leda till att personer med dyslexi associerar ordet till en oönskad betydelse och gör dem förvirrade. Samma sak gäller utländska bokstäver som kan störa läsaren eller leda till fel läsningar av orden.

Vad säger utställningstexterna om museers arbete med tillgänglighet, finns det några utmärkande skillnader olika museer emellan och hur kan detta tolkas utifrån demokratiskt perspektiv?

Det finns mycket kvar att göra på tillgänglighetsfronten i utställningstexterna. De exempeltexter som studerades innehöll ett flertal problem för målgruppen, som inte tagits i beaktning när texterna skrevs: långa stycken, onaturlig paragrafindelning, svåra ord eller termer, missvisande titlar, långa meningar och avsaknad av röd tråd.

Flera av dessa försvårande företeelser är troligtvis museipersonalen inte medveten om, medan andra verkar vara mer välbekanta. De kvantitativa resultaten tyder på att museerna arbetat med att göra ord- och meningslängden kortare för att underlätta för utställningstexterna för besökarna. Ingen av utställningarna hamnade på mycket höga LIX-värden och särskilt i utställningen Öga mot öga har tillgänglighetsarbetet resulterat i korta meningar.

På ett generellt plan verkar de historiska museerna ha kommit längre i sitt tillgänglighetsarbete än konstmuseer då konstmuseer förmedlar mindre mängd text och mer svårtillgänglig information. Denna studie stärker den tidigare forskningen på området som visar att konstmuseer är mer modernistiska i sin kommunikationsmodell, och producerar mer svårtillgängliga texter. Utställningskontexten har därför kunnat konstateras vara starkt påverkad av verksamheten i olika typer av museer, och att detta har inverkan på vem som utgör publiken och hur denna tilltalas.

Att göra språket vårdat, enkelt och begripligt, för att i det här fallet undvika att diskriminera de grupper som har svårigheter med läsning behövs således mer arbete på dagens museer. För att bli mer demokratiska behöver museer, särskilt konstmuseer, omvärdera sina utställningstexter och reflektera över både de pedagogiska och de sociala aspekterna av tillgängligheten i dem.

Vad ger dagens utställningstexter dyslektiker för möjligheter till att aktivt delta i och tillägna sig kulturarvet, och vad får det för konsekvenser för gruppen på en samhällelig nivå?

Det kulturella kapitalet i dagens museer återfinns i större utsträckning på konstmuseer, eftersom konstkunskaper i större utsträckning tilldelas prestige och status än kunskaper i historia eller arkeologi. Konstmuseerna innehåller dock en mindre mängd information som dessutom är mer svårtillgänglig textmässigt än den som återfinns på historiska museer. Detta innebär att personer med dyslexi som grupp har mindre möjlighet att genom utställningstexterna ta till sig ett kulturellt kapital i samma utsträckning som någon som inte har en läsnedsättning.

Då utställningstexterna är ett centralt kommunikationsmedel på museer kan detta tänkas få konsekvenser för gruppen på ett större samhälleligt plan. Studien har visat att ett redan existerande intresse för ämnet leder till att texten upplevs vara mer tillgänglig av intervjugruppen. Omvänt är därför tröskeln för att läsa om ett ickefamiljärt ämne högre, inte enbart men särskilt för personer med dyslexi. En personlig utveckling och breddning av kunskaper kan således tänkas hämmas inom särskilt konstområdet då dessa utställningstexter är mindre tillgängliga.

Det kan också tänkas att museer verkar exkluderande för gruppen då läsningen är en viktig del av att komma åt informationen i utställningarna. Den sociala tillgängligheten i texterna har visat sig vara en kritisk faktor, eftersom flera personer angett att de känner sig i vägen eller blir stressade av att de inte är i takt med sina medbesökare, när de läser texter på museer. Om eller på vilket sätt detta påverkar huruvida personer med dyslexi avstår från att besöka museer, kan denna studie dock inte avgöra.

Avslutning

Idag finns det en språklag i Sverige som säger att språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat enkelt och begripligt, samtidigt har diskrimineringslagen nyligen fått ett tillägg om att bristande tillgänglighet är en form av diskriminering. För att kunna följa dessa lagar och göra utställningstexterna på museer tillgängliga krävs kunskap om på vilket sätt utställningstexter kan bli obegripliga, exkluderande eller vad som kan betecknas som svårt för personer med en läsnedsättning.

Den här studien har framhävt ett antal av de pedagogiska och sociala hinder i utställningstexter som försämrar tillgängligheten för personer med dyslexi. Bland annat handlar detta om att de referensramar och förkunskaper som museipersonalen förutsätter att gemene man har inte alltid överensstämmer med de förkunskaper besökarna verkligen besitter, vilket inte enbart påverkar personer med dyslexi. Det handlar även om en avsaknad av kunskap om hur dyslexi som läsnedsättning fungerar och vilka behov eller svårigheter gruppen har under sina museibesök.

Förhoppningsvis har denna uppsats kunnat sprida lite ljus över vilka åtgärder museer kan ta för att underlätta för den här gruppens läsupplevelse på museer, och varför detta är relevant för institutionerna ur ett demokratiskt perspektiv.

Uppsatsen har dock väckt lika många frågor som den besvarat. Studien har bland annat argumenterat för att konstutställningarnas texter generellt sätt är mindre tillgängliga än historiska utställningar baserat på både min egen studie och tidigare gjord forskning på området. I denna studie är detta främst en pedagogisk iakttagelse som baseras på de kvantitativa mätningarna av utställningsmanusens menings- och ordlängd. Detta utgör dock endast en del av tillgänglighet som ett helhetsbegrepp. Det faktum att konstutställningar innehåller en mindre andel text skulle möjligen kunna påverka den sociala tillgängligheten för dyslektiker när de väl är på besök i en reell utställning, något som skulle vara intressant att undersöka. Även hur audioguider underlättar och bidrar till både pedagogisk och social tillgänglighet i utställningar är ett ämne som skulle kunna utforskas närmare, liksom andra typer av kommunikation som film, att lära sig genom att göra själv med mera.

Litteratur

Andersson, Anna-Carin (2015). *Bourdieu och arkeologi: struktur och praxis bland gropkeramiker på Västerbjers, Gotland*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet

Backman (2006) *Arkeologi för alla: Om anpassning av arkeologiska utställningar för funktionshindrade*. Lunds Universitet. Tillgänglig:
<https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/1326544> [2016-01-09]

Bourdieu, P. (1991). *Kultur och kritik*. Med förord av Bengt Gesser. Daidalos, Göteborg.

Bourdieu, P. & Darbel, A. (1970) ”Museerna och deras publik”. I Sandström, S. (red.) *Konstsociologi*. Lund: CWK Gleerups bokförlag

Broady, Donald (1990). *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin* = [Sociology and epistemology] : [on Pierre Bourdieu's work and the historical epistemology]. Diss. Stockholm: Högsk. för lärarutbildning

Dammert, Raoul (2013). *Funktionshinder - vad är det?: om olika skador, sjukdomar och funktionshinder som till följd av brister i samhället leder till handikapp*. 11., [rev.] uppl. Stockholm: Fritze

Dean, David (1994). *Museum Exhibition. Theory and Practice*. New York: Routledge.

Dunkers Kulturhus, (2016). Vivian Maier – Street photographer
<http://dunkerskulturhus.se/utställningar/vivian-maier-street-photographer/> [2016-04-30]

Ekarv, Margareta (1999). ”Combating redundancy: writing texts for exhibitions.” I Eilean Hooper-Greenhill (red.). *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge, ss. 201-204.

Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya (1976). *Cohesion in English*. London: Longman

Halliday, M. A. K. (2004). *An introduction to functional grammar*. 3. ed. London: Arnold

- Hellspång, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin (2013). *Grammatik med betydelse: en introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Hooper-Greenhill, Eilean (2000a). "Changing Values in the Art Museum: rethinking communication and learning". *International Journal of Heritage Studies*, 6:1, 9-31, DOI: 10.1080/135272500363715
- Hooper-Greenhill, Eilean (2000b). *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge
- Hooper-Greenhill, Eilean (2007). *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*. Abingdon, Oxon: Routledge
- Höglund, Lars (2000). *Biblioteks och informationsvetenskap som studie och forskningsområde*. Borås: BHS.
- Kjeldsen, Anna K. & Jensen, Matilde N. (2015). "When words of wisdom are not wise – A study of accessibility in museum texts". *Nordisk Museologi* 2015:1. ss. 91-111.
- Kusayama, Kozue (2005). *Access to museums for visually challenged people in Japan*. Elsevier [Elektronisk resurs].
- Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica (2008). *Vad är lättläst?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten. Tillgänglig: http://www.butiken.spsm.se/produkt/katalog_filer/Nr00146.pdf [2016-04-18]
- Majewski, Janice & Bunch, Lonnie (1998). "The Expanding Definition of Diversity: Accessibility and Disability Culture Issues in Museum Exhibitions". I *Curator: quarterly publication of the American Museum of Natural History*. (1958-). Vol. 41, Issue 3, ss. 153-160 New York: The Museum
- Malmö stad (2016). Tekniken och Sjöfartens hus
<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Museer--utställningar/Malmo-Museer/Aktuella-utställningar/Teknikens-och-Sjofartens-hus.html> [2016-04-30]
- Moderna museet (2016). Utställningar > Hanna Ryggen
<http://www.modernamuseet.se/malmo/sv/utställningar/hannah-ryggen-2/> [2016-04-19]
- Nationalencyklopedin, dyslexi.
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/dyslexi> [2016-05-18]
- Ravelli, Louise J. (1996). "Making language accessible: Successful text writing for museum visitors". *Linguistics and Education* 8. ss. 367-387.

Ravelli, Louise J. (2006). *Museum Texts. Communication Frameworks*. Oxon: Routledge.

SFS 2008:567 *Diskrimineringslag*, Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567 [2016-05-18]

SFS 2009:600 *Språklag*, Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600 [2016-05-18]

SFS 2010:900 (2010) *Plan- och bygglag*, Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900 [2016-05-18]

SFS 2011:338 (2011) *Plan- och byggförordningen*, Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Plan--och-byggforordning-2011_sfs-2011-338/ [2016-05-18]

Serrell, Beverly (2015) *Exhibit Labels: An interpretive approach*, (2nd edition) Rowman & Littlefield

Sjörén, Therese (2010). *Den vita kubens levnad – historia och nutid av konstutställningsformen den vita kuben ur ett museologiskt utställningsdesigns- och besökarperspektiv*. Masteruppsats. Lund: Lunds universitet

Skeaters, Robin (2002). ”Speaking for the past in the present – Text, authority and learning in archeology museums”. *Public Archeology* 2002:2 ss. 209-218.

Svensson, Elisabeth (2000). *Museer för alla - i Norden: om tillgänglighet för människor med funktionshinder*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet

Tokar, Steve (2004). *Universal Design in North American Museums with Hands-on Science Exhibits: A survey*. *Visitor Studies Today*, Vol. 7, Issue 3, ss. 6-10

Trelleborgs kommun (2014). Inflyttningsfest, Öga mot öga.
<http://www.trelleborg.se/sv/aktuellt/nyheter/2014/november/inflyttningsfest-for-oga-mot-oga/> [2016-04-19]

Trost, Jan (2012). *Enkätboken*. 4., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Tufvesson, Catrin (2014). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning: förskola och skola: handledning*. 2. uppl. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Zetterqvist Nelson, Karin (2003). *Dyslexi – en diagnos på gott och ont: barn, föräldrar och lärare berättar*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga

Exempeltext 1 (Hanna Ryggen)

”Konst är bara en summering av något en har känt oerhört starkt.”

Hannah Ryggens (1894–1970) monumentala bildvävar var ofta direkta reaktioner på händelser och konflikter i världen. Verken i utställningen diskuterar våld och övergrepp men också existentiella frågor, kärlek och poesi.

Hannah Ryggen (tidigare Jönsson) föddes 1894 i Malmö. Mellan 1916 och 1922 studerade hon måleri och teckningslära hos målaren Fredrik Krebs i Lund. Efter en studieresa till Dresden övergav Ryggen måleriet och började väva, men menade själv att hon fortsatte att måla, i väven. ”Jag ville inte måla som Krebs utan vara mig själv. Det stod plötsligt klart att jag ville väva bilder – men var skulle jag lära mig detta?”

År 1924 flyttade Ryggen till maken Hans på Ørlandet vid Trondheimsfjorden i Norge. Därifrån kontrollerade hon hela den konstnärliga processen och färgade själv sitt garn med växter hon samlat. Även ullen kom från får i närmiljön. Ryggen ville inte väva ”skogen med hjortar som sprang” utan sin egen tid och dess människor. Resultatet blev ett av 1900-talets viktigaste konstnärskap. Ryggens händer formade ett kraftfullt motstånd som är omöjligt att bortse från, lika aktuellt då som nu. Hon vävde helt enkelt in världen i väven.

Drømmedød

Verket Drømmedød handlar om Carl von Ossietzky, en tysk socialistisk journalist, författare och pacifist som fick Nobels fredspris medan han satt i koncentrationsläger. Tyskland lät inte honom lämna landet för att ta emot det utan lät honom dö i lägret. I verket figurerar också Albert Einstein med en fiol i handen.

Exempeltext 2 (Vivian Maier)

VIVIAN MAIER

Street photographer

Vivian Maier (1926-2009) var anställd som barnsköterska i mer än fyra decennier med början i tidigt 1950-tal. Hennes liv passerade obemärkt förbi, tills år 2007 då hennes fotografiska gärning upptäcktes av en slump; ett mycket omfattande arkiv bestående av mer än 120 000 negativ, super 8 och 16 mm film, diverse ljudupptagningar, en blandad samling fotografier och ett stort antal oframkallade filmrullar.

Super 8-filmer

De super 8-filmer som finns presenterade i utställningen ger oss en möjlighet att följa Vivian Maiers öga. Hon började filma gatuscener, olika händelser och platser under 1960-talet. Det filmiska uttrycket är tätt sammanlänkat med hennes fotografiska språk: det är en diskret och tyst observation av världen omkring henne. Det finns ingen berättelse, inga kamerarörelser (de enda filmiska rörelserna är bussarnas eller tunnelbanans, som hon befinner sig i).

Kronologi

[...]

1959-60 Vivian Maier reser runt i världen, till Filippinerna, Asien, Indien, Yemen, södra Europa och åker därefter till Frankrike en sista gång.

1970-1980 Hon fotograferar i färg med sin Leica liksom 8 mm och 16 mm film. Vivian Maier tar sina sista bilder.

1990-2000 Hon magasinerar sin omfattande samling av böcker, pressklipp, filmer och prints. Lagret övertas några år senare som ersättning för obetald hyra. Hon är utan anställning och hennes resurser är mycket små. Familjen Gensburg hyr en lägenhet som hon kan bo i.

2009 Hon avlider i Chicago 21 april.

Exempeltext 3 (Öga mot öga)

Som vi – nästan

Skateholmarna var muskulösa. Det syns att de använt sina kroppar. Men de var kortare än vad vi är idag. Det skiljer sig ungefär en decimeter.

Annars visar skeletten att människorna sett ut som vi. Men det finns ändå vissa avvikelser.

Både män och kvinnor hade kraftigare käkar och större tänder. Deras mat behövde tuggas mycket mer än vår. De använde också tänderna som redskap – som skruvstäd, tång, avbitare, mjukgörare...

Kvinnorna hade också lite kraftigare ögonbrynsbågar och höga kindknotor.

En annan kroppsdel som skiljer oss åt är skenbenen. De är tillplattade och visar att människor ofta satt på huk eller som en skraddare med benen i kors.

Så sitter alla naturfolk. Och det gör de rätt i för de ställningarna låter ryggraden behålla sin rätta svank och spänst!

Kan du sitta som en skateholmare? Hur länge?

Tvärpilen – en ny upptäckelse

De tvära spetsarna – sin tids dumdkula, trasade sönder organ och vävnader. Om djuren inte fälldes direkt blev de ändå snart utmattade av blodförlust.

De äldre spetsiga pilarna krävde däremot större träffsäkerhet.

En ung man

Knappt 25 år gammal när han dog. En tvärpil på hans ena fot visar att han nog fick pil och båge med sig i graven.

Över benen ligger sju kronhjortshorn nogsamt inflätade i varandra. Överst ligger ett helt horn. De andra är fällhorn.

Var hornen en hyllning åt en skicklig jägare? Var de råmaterial till en duktig hornssmed?

Eller skulle hornen kanske låsa fast honom i graven? Hindra hans ande att ställa till förtret?

Exempeltext 4 (Women making history)

Kvinnor får rösträtt

Under 1910-talet finns få utlandsfödda personer i Malmö. 1914 beslutar Sverige att förbjuda romer att resa in i landet. Lagen gäller ända fram till 1954.

Utländska kvinnor blir svenska medborgare när de gifter sig med svenska män.

Först 1921 får kvinnor som är svenska medborgare rösträtt i valet till riksdagen.

Efter första världskriget kommer de flesta utländska kvinnorna i Malmö från Danmark och Tyskland. De arbetar som hembiträden och i fabriker. På 1930-talet är en del av dem judiska flyktingar.

“I slutet av år 1932 då hon i naziregimens införande i Tyskland blivit uppsagd från nämnda anställning, enär hon vore av judisk börd.“

Om Clara från Tyskland 1934. Utdrag ur polismyndigheternas persondossierer över utlänningar.

Fler utländska kvinnor än män i arbete

Under och efter andra världskriget kommer många flyktingar till Sverige. Utländska kvinnor behöver inte arbetstillstånd för att arbeta som hembiträden.

Efter kriget är det stor brist på varor i Europa. Svensk industri har klarat sig undan krigets bomber. Arbetare värvas från flera länder i Sydeuropa.

Fram till mitten av 1950-talet arbetar fler utländska kvinnor än män i fabriker i Sverige.

Mellan 1950 och 1958 söker nära 10 000 utländska kvinnor om året hushållsarbete i Sverige.

“Det var inte mitt aktiva val, utan det blev bara så att det blev Malmö. Men jag tycker att Malmö är den bästa staden i Sverige. Och det finns inget bättre än Malmö. (Skrattar). Det här har blivit min hemstad.”